

cronica **veche**

Anul VII, nr.6 (77), iunie 2017

24 de pagini - 5 lei

Val Gheorghiu (25 ian. 1934-28 mai 2017), *Uși celebre/uși umile*. Număr ilustrat cu lucrări din Colecția Galeriei de Artă DANA, Iași.

Forin FAIFER

**PĂȘIND ÎN
LEGENDĂ,
BOEMUL...** (p. 5)

„(...)Textul lui Marian Papahagi din Dicționarul lui Zăciu insistă – în exemplificare – pe un pasaj oarecum prea pitor(esc) din proza mea (dar cu o sinteză exactă), așa încât tot eseul dumitale din „Luceafărul” este cel care-mi prinde șartul narativ.

Recitirea lui acum m-a încântat (din nou), iar recurgerea la el – ca sinteză – mi s-ar părea extrem de potrivită. (E, undeva, cuvântul chestie – probabil citat – care îmi displace).

Am copiat (totuși) datele biobibliografice din redactarea lui Papahagi (cu scuze pentru scrisul de mână). (...)

Al dumitale
Val Gheorghiu

Iași, 28 iulie 2003”

Dumitru VACARIU

**ATUNCI, CUM
DE-AM AJUNS
EU AICI?** (p. 13)

„Niciodată însă și nicăieri nu mi s-au împlinit visele...Am visat mereu zadarnic...Poate datorită acestei dureroase ratări m-am făcut frate de cruce cu Hristos.”

Călin CIOBOTARI

**ALEXANDER
HAUSVATER
MI-A SCRIS
ACEASTĂ
„SCRISOARE” ...** (p.16)

**SPIRITUL ELEN
SINTEZE
EUROPENE** (p.19)

Cărțile

Shakespeare, adesea te gândesc cu jale,
Prieten blând al sufletului meu;
Izvorul plin al cânturilor tale
Îmi sare-n gând și le repet mereu.
Atât de crud ești tu, ș-atât de moale,
Furtună-i azi și linu-i glasul tău;
Ca Dumnezeu te-arăți în mii de fețe
Și-nveți ce-un ev nu poate să te-nvețe.

De-aș fi trăit când tu trăiai, pe tine
Te-aș fi iubit atât cât te iubesc?
Căci tot ce simt, de este rău sau bine,
Destul că simt tot ție-ți mulțumesc.

Tu mi-ai deschis a ochilor lumine,

M-ai învățat ca lumea s-o citesc,
Greșind cu tine chiar, iubesc greșala:
S-aduc cu tine mi-este toată fala.

Cu tine da... căci eu am trei izvoară
Din care toată mintea mi-o culeg:
Cu-a ta zâmbire, dulce, lină, clară
A lumii visuri eu ca flori le leg;
Mai am pe-un înțelept... cu-aceia iară
Problema morții lumii o dezleg;
Ș-apoi mai am cu totul pentru mine
Un alt maestru, care viu mă ține...

Dar despre-aceia, ah, nici vorbă nu e.

El e modest și totuși foarte mare.

Să tacă el, să doarmă ori să-mi spuie

La nebunii tot înțelept îi pare.

Și vezi, pe-acesta nu-l spun nimănuie.

Nici el nu vrea să-l știe orișicare,

Căci el vrea numai să-mi adoarmă-n brață

Și decât tine mult mai mult mă-nvață!

(1876)

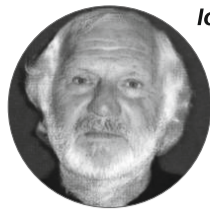

Mircea Radu IACOBAN

accent

ODATĂ CA NICIODATĂ

Mi s-a întâmpnat, pentru prima oară în viață ceva neașteptat, ciudat și alarmant: în tramvai, un tânăr cu căști pe urechi s-a ridicat și mi-a oferit locul. La început, nu știam ce vrea. Obişnuiam să cedez locul vârstnicilor – iată că mi-a venit rândul! Înseamnă că nu-s bătrân numai pe dinăuntru, se vede și pe dinafară! Episodul (să nu-i zic incidentul) a declanșat un semnal de avertizare: nu-i vorba doar despre banalul „toate trec”, ci și de nevoia punerii în ordine a celor ce rămân. Bibliotecile îți păstrează cărțile, articolele din gazete rămân șnuruite în colecții, dar mai toate cele prelinsse pe undele radio pierdute-s pe vecie, cu precădere emisiunile din anii '50-'60. Televiziunea, apărută mai târziu, este, pare-se, mai păstrătoare, numai că în imensul hâțș al videotecii nu merge cu aproximații, te descurci doar dacă știi datele exacte, adică ziua și ora emisiunii. Ceea ce niciodată n-am notat. Așa se face că nu izbutesc să regăsesc câteva filmele ce meritau să rămână – zic vorbe mari! – pentru posteritate. De pildă, spectaculosul voiaj cu barca pe sub actualul centru civic al Iașilor. Cine-și poate închipui azi o călătorie pe apă începută sub coasta Palatului Culturii, trecând pe sub Hotelul „Moldova”, Palatul vechi de justiție, Teatrul „Luceafărul” și blocurile turn cu nu știu câte etaje? S-a întâmpnat ca, înaintea demolării Casei cu absidă (reconstruită apoi, spre a deveni Casa Scriitorilor) să cotrobăiesc printre hârburile adunate în beciul vechii zidiri a lui Ilie Kogălniceanu. În dreptul unui morman de navete semiputrezite și tot soiul de alte ciuveie, când s-aprind pipa, bag seamă că flacăra chibritului o ia razna, fiind pur și simplu suptă de grămada vechiturilor. Le dau cu greu la o parte și aflu câteva trepte ce coboară într-un al doilea subsol până la oglinda unei ape limpezi și întunecate. La bătaia din palme, ecoul răspundea întreit, ceea ce însemna că-i ditamai hăul subteran în chiar buricul târgului! TVR Iași încă nu exista, așa că, după ce am comunicat la București despre ce-i vorba, s-a aprobat trimiterea unei echipe de filmare cu singurul operator ce a acceptat să filmeze în catacombe, Petre Iordănescu. O astfel de filmare însemna, la vremea aceea, peliculă cinematografică specială. S-a găsit, nu ușor, tipul 4X, ce „vedea” în semi-întuneric. Și iată-ne, sub privirile trecătorilor uimiți, umflând pe trotuar barca mea de cauciuc, răs-peticită după vechi aventuri în Deltă. Scurtez: am vâslit cam jumătate de kilometru pe sub niște respectabile bolți înalte ce puteau primi două camioane alăturate. Lateral se deschideau galerii secundare, care, mai jos boltite, nu îngăduiau accesul bărcii. Am găsit ghiulele sferice de tun, un sipet metalic ornat cu broderia feroneriei (nu l-am putut lua: avea colțuri ascuțite ce puteau sparge barca), vase de lut ars (nici unul întreg), dar n-am putut merge până la capăt, fiindcă da semne de epuizare reflectorul Cobolt și riscam să rămânem în întuneric. Când am găsit alte trepte, le-am urcat și ne-am trezit în subsolul al doilea al altei case (Michel Daniel) astăzi dispărută... Dacă s-ar strădui cât de cât, sunt sigur că Televiziunea ar găsi filmul. Un al doilea filmuleț de negăsit înfățișează călătoria ultimei locomotive cu aburi pe ruta Itcani-Dărmănești-Cacica-Strigoaia-Păltinoasa. Inimosul director de atunci al Regionalei CFR, Filioreanu, a aprobat formarea unui tren special (care a primit și număr în toată regula!) alcătuit dintr-o locomotivă seria 50.000 și un vagon de călători. Mașinile cu aburi își dăduseră de mult sfârșitul în gheena furnalelor, dar mai rămăsese una, „rece”, pare-se utilizabilă. Am găsit un mecanic și un fost fochist, ambii de mult reprofilați pe locomotive diesel, dar dornici să-și reamintească tinerețea lor și a mașinii cu aburi. Aș fi dorit să scot la drum o voinicoasă 140.200, din seria ce a trudit zeci de ani la trenurile de călători pe linia cu profil fierăstrău, dar singura din depou, pregătită pentru trimiterea la topit, mai avea biela motoare doar pe-o parte, așa că n-am avut de ales. „Încălzită” o noapte întreagă (în tender rămăsese destui cărbuni; păcură nu mai exista de mult în depou) venerabila 50.000 a pornit-o la drum iavaș-iavaș, cu operatorul agățat de locomotivă, spre a înfrunta pieptiș crâncena pantă spre Strigoaia, una dintre cele mai aspre din țară (29 mm), pentru a cărei evitare s-a construit noua linie ocolitoare pe la Lucăcești. Pufăind, purjând și fluierând de speria oile și stârnea căinii gospodarilor de pe la Soloneț și Pârtești, mașina a izbutit să treacă dealul; după coborârea de la Iliești-Păltinoasa ne aștepta o mașină a pompierilor de la Humor, spre adăparea setoasei mașini cu aburi – pompele CFR-ului erau de mult desființate. Imaginile filmate rămân unice! La Iași, am filmat ultimul voiaj al tramvaiului pe Sărărie (atunci, strada era pavată cu piatră de râu). În vagonul străvechi, aflat pe o linie moartă a depoului (nici nu mai avea scândurile podelei), crescuroi, prin cotloane, păpădii și troscot. Mai întâi s-a căutat îndelung o șapcă „de epocă” pentru vatman, inscripționată cu sigla ieșeană tradițională ETACS („Electricitate, Tramvai, Apă, Canalizare, Salubritate”), apoi s-a repus, deloc simplu, linia electrică sub tensiune și, gemând, vagonul nr. 21 a pornit să zdrăngănească pe Sărărie sub privirile uimite ale vecinilor ițiți la porți și garduri... Sunt extrem de spectaculoase filmări-document ale unui „a fost odată” de care mai nimeni nu-și aduce aminte. Unde (și dacă!) s-or mai găsi? Am trimis, de-a lungul anilor, câteva scrisori directorilor TVR, sperând că se va afla unul care să aprobe o cercetare mai amănunțită a videotecii. N-am primit niciodată vreun răspuns.

Ioan ȚICALO

badea scârțan

SĂ TE CRUCEȘTI...

Se nimerise să fie 15 Iunie, iar eu venisem în urbea mea dragă încărcat energetic până peste urechi. Cam clăpăuge ele ca niște foi de curechi. Încercătura am luat-o de la un tânăr cu dibla rasă pe părți și cu o căpiță deasupra, de parcă pupăza lui Nic' a lui Ștefan Ciubotariul nu găsisse nici o scorbură disponibilă și și-a făcut cuib pe căpățâna aceluia. Ș-aista, nu Nică, prăjina de pe scaun, m-a firitisit, de-a-nceput să-mi crească traista de la șold: „Ce faci, moșule? Blanduța cu coasa te caută pe-acasă și mata te plimbi la oraș?” Am rămas mut de uimire și de inteligența tânărului. Crăpa pielea de pe microcosmosul lui și mi-am dat seama că onorabilul a supt de la mă-sa doar lapte aromatizat cu 3D: distilerie, dry-gin, duhoare morală. La coborâre, numai ce l-am auzit din nou rostind semeț către altul: „la mai dă-o dracului pe dobitoacă!” Am stat prost și m-am întregat în sine-mi: s-o fi inventat 4D și eu nu știu? Se prea poate...

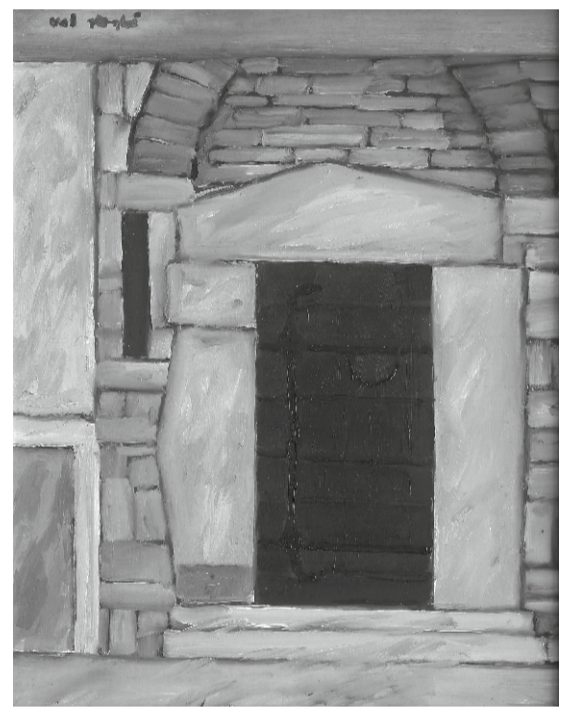
M-am dus în multe locuri și de la o vreme a trebuit să mă așez pe-o bancă, să-mi hodinesc cele ciolane. N-a trecut mult și au venit două tinere, de s-au trântit dinaintea mea, târcate mai dihai decât amintita pupăză. „Tu, Casiană, o aud pe roșcata sfecloasă, is îndrăgostită pe vecie de Mihăiță de când mi-a recitat o poezie

nașpa de tot. Dacă vrei, și-o spun aici, pe loc, să vezi că iubitul meu e un al doilea Eminescu. Îs îmbătată de iubire, dragă, precum a fost Veronica Miclea. Ascultă și te minunează, că doar și pe mine mă cheamă ca pe-aceea: «Veronică, Veronică./ Ești o fată drăguțică./ Ai mânuța mititică/ Și ești tare singurică./ Te invit la o prăjiturică/ Și-apoi la o plimbărică./ Să-ți sărut gurița mică/ Ca să uiți pe loc de Lică.» Îi genial băiatul ăsta! Numai să vezi cum sărută...”

Mă uit în sus și-mi dau și eu drumul la gură, așa, ca pentru o tânăra îndrăgostită și de poezie: „Cobori în jos, luceafăr blând/ Alunecând pe-o rază./ Pătrunde-n casă și în gând/ Și viața-mi luminează.” „Ai auzit? se strămbă noua Veronică. Ghiujul acesta are pretenții și el de poet. Să știi, moșnege, că eu nu mă cobor la nivelul tău de traistă. Bagă-ți compoziția în ea și întinde-o la țeară de unde ai venit!” „Tu, da' parcă nu sună rău ce-a spus bătrânul”, a intervenit cealaltă. Apoi către mine: „Sunteți și dvs poet?” Nu, eu sunt badea Scârțan și am recitat din Eminescu. Dar parcă v-aș întreba și eu ceva. La ce liceu învățați? „Ai rămas în urmă, bade Scârțan, se grăbesc cucuietele să-mi răspundă, noi învățăm la colegiu.” Aha, mă dumiresc eu, de-aceea acolo s-a ivit un nou geniu!...

CASA POGOR

CASA DOSOFTEI

Aurel BRUMĂ

MESERIA DE COPIL

*De ce apa este udă când nu plouă nicidecum?
De ce soarele, când arde, nu ne cade-n creștet scrum?
De ce Marea nu e munte, de ce muntele nu-i nor
deși norul pare mare pe deasupra norilor?*

*De ce calul nu fumează dar din nări îi iese fum?
De ce polițiștii lasă vrăbiușele pe drum?
De ce Cartea de Citire nu vorbește și nu e
îvelită-n ciocolată, așa cum ne trebuie?
De ce bradul este verde iară verdele nu-i brad?
De ce halbele de bere au clăbuc dar nu se rad?
De ce Mama, când zâmbeste, Tata ne surăde și,
fără că să știm, începem mai frumoși cu toți a fi?*

*Iată câte întrebări se înmoadă tot mai strâns
până dau un nod în gât și o lacrimă de plâns.*

*Tocmai de aceea spun că e foarte dificil
Să-ți alegi din meserii, Meseria de Copil !*

Dionisie VITCU

CUM ZICI MATA, BĂDICĂ, LA ȚARĂ MERGE

Vorba asta scurtă are tâlcul ei și-aduce mulțumire celui cu mintea odihnită. Îl satisface treaba lucrului făcut oricum și dacă îl julește liniștea, nu-l năpădesc întrebări pretențioase. Cum nu-i falfăie inima să concureze pe careva, nu face riduri de truda urcușului. *Nu concurezi pe nimeni, nu superi pe nimeni!* Asta-i! Se poate și așa. Un lucru făcut de mântuială, pentru moment, rămâne stabilit pentru mai multă vreme, chiar definitiv și pentru totdeauna.

Era odată în jurul Teatrului Național gard din fier forjat care a fost demolat în anii desființării semnelor proprietății private și grădina a devenit bun al poporului, cu aleile de trandafiri, cu băncile și statuile unor artiști celebri.

Nevoile au făcut să dispară trandafirii și aleile cu bănci cu tot. Au apărut barăci și într-un târziu *Cubul*. Crește troscotul prin buruiene și pasca găinii, că se tologesc căinii, mai mare dragul să-i privești. Mai păștea și-un *cal-artist autohton*, înscris în mijloacele mobile ale instituției. De voie, de nevoie, s-a furat calul și n-a mai fost cazul de descărcat din gestiune. S-a furat și gata, ce să facem, să ne dăm în cap!? Da, au zis unii, dar s-a furat și bustul Aglaei Pruteanu! Și?... s-au furat busturi din Grădina Copou, ni s-a răspuns. Nu noi ne ocupăm de furturi!... A dispărut bustul lui Radu Demetrescu, mare artist, fost profesor la Conservator, fost director de Teatru Național...*colportor de bârfe ordinare!* Bustul lui Radu Demetrescu n-a dispărut, a fost detronat de nevoie de pe soclul său. E la poarta Teatrului, sub scară, de un sfert de veac. Supără pe careva, vreți să vină Răzvan să-l pună la loc? Ce dacă a fost mare actor, mare profesor, mare director! A fost, neică, nu se mai poartă *Stanislavski!* Ziceți *merci* că nu vi l-au furat! Oricum busturile grele, care stau cu spatele la stradă, nu pot fi furate, mai cu seamă, dacă-s din ipsos și orientate ca-n ograda Universității de Arte, cu dosul la trecători! Nici statuile voievozilor din Piața Eminescu nu pot fi furate. Mutilate pot fi, da! vandalizate, da! dar furate nu! Stau bine sprijinind zidul retrocedatului. Cărcotașii au cerut să fie amplasate în cartierul Dacia, în Piața Voievozilor, cartier fără statui, dar cui îi arde de plimbat monumente în *dulcelele târg*. Până când om avea pe cineva, să țină balanța dreaptă, mai așteptăm la marginea drumului părăsit, cu deștu-n-gură, până s-a vedea *cum s-o dregem*, dar acuma e bine și așa, cum zici mata, bădică, la țară merge!

Alexandru ZUB

RIGOAREA SPIRITULUI

Un volum de tip monografic despre Moldova transpruteană¹, scos nu demult la Editura Cartier, ne-a atras atenția, fiind vorba de un nou pas important pe linia sistematizării unui domeniu nespuse de vast și de complex. *Republica Moldova, un stat în căutarea națiunii*, titlu problematizant în sine, face parte din categoria sintezelor de referință, una menită să capteze interesul celor preocupați de istoria regiunii în cauză, ca și a contextului geopolitic și socio-cultural din ultimele decenii, mai exact din perioada postsovietică a spațiului pruto-nistrean.

Misiunea de a resistemata o asemenea „materie” și-a asumat-o doi istorici români de la Paris, Matei Cazacu și Nicolas Trifon, care au mai publicat împreună un studiu pe aceeași temă, sub titlul *La Moldavie ex-sovietique. Histoire et débats en cours* (1993). Și-au asociat eforturile cărturărești și pe seama problemei macedonene². *Republica Moldova, un stat în căutarea națiunii* (Editura Cartier, Chișinău, 2017), e produsul unei îndelungi colaborări, ambii autori trăind în Parisul postbelic. Activitatea anterioară îi recomandă pe amândoi pentru noul demers, prefațat de Nicolas Trifon prin unele observații contextualizante de caracter istoric și moral.

Alcătuind din mai multe secțiuni tematice, în cadrul unei structuri atente și la diacronie, volumul pe care îl semnalăm aici prezintă mai întâi, cum e și firesc, „renașterea românească în Moldova”, la finele sistemului sovietic, renaștere ce a prefațat oarecum schimbările din tot arealul carpato-danubiano-pontic. Elemente de geopolitică, de economie, de cadru demografic sunt puse la contribuție pentru a defini „testul basarabean” al epocii. Un curios „imbroglio” ideologic se degajă din analiza situației. „Războiul și pacea limbilor pe fundalul morbului identitar” e titlul

sub care se prezintă, analitic, numeroase aspecte ale unei teme inepuizabile prin însăși natura ei. *Istoria Basarabiei sau Moldova de Răsărit*, reactivând astfel un titlu anterior, ocupă un loc semnificativ în economia ansamblului.

Titlul chiar e unul polemic, *Republica Moldova* fiind explicit definită ca „un stat în căutarea națiunii”, cu elemente specifice, precare, contradictorii, amintind de eseurile demitologizante din ultimul sfert de secol.

Textul promoțional de pe copertă ar putea fi reținut și ca o sugestie de lectură a ansamblului: „Situția critică din toate punctele de vedere în care se află Republica Moldova în acești ultimi ani este de o complexitate la fel de deconcertantă ca și complexitatea istoriei care i-a dat naștere. Singurul lucru pe care-l putem spune este că locuitorii săi nu reușesc să găsească răspunsuri mulțumitoare la numeroasele întrebări suscitade de independența republicii lor atât de mici și de divizate, situate, pe deasupra, la hotarele unui imperiu atât de insidios precum URSS, acum pe cale de a se recompuce. În rândurile ce urmează vom căuta deci mai curând să identificăm toate aceste întrebări și să furnizăm, în măsura posibilităților, piste de reflecție, decât să oferim certitudini liniștitoare”.

Un text din 2010, inclus în volum, constată că „slăbiciunile naționalismului fac nesigură soluția unificării cu România”, lansând reiterat vechi interogații: „Ne-am putea dispensa de națiune? Este

oare identitatea națională indispensabilă astăzi pentru a asigura coeziunea unei societăți și a răspunde la aspirațiile acesteia? Aceste întrebări rămân deschise³. Le vom lăsa și noi în suspensie, deși am sugerat, undeva, că e numai un impas⁴.

Intenția autorilor de a oferi analize pertinente despre complexe probleme „basarabene” n-a dus totuși la un text unitar, organic, de tipul monografiei tradiționale, ci la compulsarea unor elemente mai vechi, de caracter secvențial. Misiunea unificatoare, așa-zicând, a fost lăsată pe seama prefeței și a textelor din anexe.

„Paradoxul basarabean” din perioada postsovietică e formulat categoric în preambul, ca un dezacord momentan între statul Republica Moldova și națiunea respectivă, care întârzie să se manifeste persuasiv⁵. Ansamblul materiei întărește această impresie, restituțiile diacronice fiind completate de textele cuprinse în anexe, ca într-o addenda gândită anume, spre a sugera nevoia de completări, nuanțe, analogii.

La realizarea volumului, așa cum îl avem sub ochi, au mai contribuit, între alții, cartograful Vicent Vacarisas și traducătorul din franceză Adrian Ciubotaru.

Ca istoric, atent mereu la trecutul dramatic al Basarabiei, inclusiv a discursului identitar, nu pot fi decât bucuroși de noul impuls profesional și deontologic pe care Matei Cazacu și Nicolas Trifon ni-l oferă acum.

¹ Matei Cazacu, Nicolas Trifon, *Republica Moldova, un stat în căutarea națiunii*, Chișinău, Cartier, 2017, 414 p. Versiunea originală, franceză, *La République de Moldavie: un Etat en quête de nation*, a apărut la Paris, Ed. Non Lieu, 2010.

² Cf. Nicolas Trifon, *Unde e Aromânia. Intervenții, dezbateri, cronici*, ed. II, Cartier, 2016, p. 185, 187.

³ Matei Cazacu, Nicolas Trifon, *Republica Moldova, un stat în căutarea națiunii*, p. 268.

⁴ Alexandru Zub, *Impasul reîntregirii*, Timpul, 1994 (2004, 2009, 2012).

⁵ Nicolas Trifon, *Prefață*, în Matei Cazacu, Nicolas Trifon, *Republica Moldova, un stat în căutarea națiunii*, p. 14.

Lucia CIREȘ

ANDRUȘA (I)

În numărul din februarie a.c. al „Cronicii vechi”, am publicat o evocare a bunicii mele paterne și un fragment din însemnările ei, sub titlul **MACHI**. Ideea centrală era refugiuul unei familii de basarabeni, în 1944, în Țară. După încheierea păcii, teoretic, ar fi trebuit să fie „repatriați” direct în Siberia. Ca mulți alții în aceeași situație, ai mei au făcut rost de o adevărată, conform căreia, în anul 1940, când a fost cedată/ocupată Moldova dintre Prut și Nistru de sovietici, s-au refugiat ca „cetățeni români” în Regat.

Mezinul familiei (care se compunea din mamă - Machi, patru fii, o noră și o nepoțică de trei luni), Andrei, dezmiardat **Andrușa**, avea, la data refugiuului, aproape 17 ani. Și-a susținut bacalaureatul la Pucioasa, apoi a devenit student la Politehnică, la București. Fratele mai mare, Iuliu, era preot, tocmai se mutase, în 1947, la Talpoș, Bihor, al doilea frate, Petru (Petunea), după întorcerea de pe front, se căsătorise cu o fată din județul Mureș și lucra în învățământ, iar cel de al treilea, Jorj, era, de asemenea, student la București, la medicină veterinară. Atunci, pe vremea foametei, Machi-preoteasa muncea cu ziua, pe alimente, pentru a putea trimite câte ceva de mâncare copiilor săi studenți.

Dacă ar fi trăit, Andrușa ar fi avut 90 de ani (nu ar fi fost ceva imposibil). Din păcate s-a stins cu două luni înainte evenimentele din 1989, fără a mai apuca să se bucure de iluziile pe care cu toții ni le-am făcut atunci!

În 1947, când Andrei împlinea 20 de ani, era student în anul I, la Politehnică, la o secție de „Construcții și Exploatarea Forestieră” (SOVROMLEMN-ul, unde avea să fie repartizat, avea nevoie de cadre) și îi scria mamei, foarte bucuroși, că a primit, contra cost, „rația” de 4 metri de pânză. Cred că era acea „americă”, gălbuie, care nu putea fi „albită” cu nici un chip și care avea un fel de purici negri în bumbacul de proastă calitate. După război era un lux să ai lenjerie de pânză. Noi am dormit mulți ani pe cearșafuri aspre de cânepă în cânepă, pe strujac (saltea) umplut cu paie, pe un pat improvizat din scânduri puse pe butuci. Ba Machi, vrednică și inventivă cum era, a crescut și viermi de mătase, a scos borangic din gogoși și cred că a și țesut, căci îmi amintesc de niște prosoape din

borangic bătut în cânepă.

Cât despre mâncare, în anul de cumplită foamete, 1947, când a leșinat de inanție, Andrușa pomeneste despre „posmagii” primiți de la mama, pe care îi mâncau „cu scuteală”. Preparațiile date unor elevi slabi sau unor colegi, planșele desenate pentru câțiva lei, salahoria la vagoanele din gară, munca de noapte pe șantier și substituția, în locul unor candidați nepregătiți, la examene de admitere în facultăți erau mijloacele de supraviețuire ale celor doi studenți Cireș.

Fragmentul din memoriile bunicii (Machi) se încheia astfel: „Munceam piste puterile mele numa să-mi pot ținea copiii la facultate și să ajungă la școală”. Iar eu țin minte că, în rugăciunile mele de copil, adăugam, totdeauna, învățată de Machi: Dă, Doamne, să ieie băieții „găzamenele”!

12.VI.1947

Scumpă mamă,

[...] Jorj a terminat cursurile și are examene până la 1 iulie. Eu termin cursurile la 1 iulie și am examene până la 1 august, apoi încep practica la Sinaia, care ține o lună de zile. De la 1 septembrie încep examenele de toamnă, care țin până la 1 octombrie, dată când începem noul an școlar universitar. Prin urmare, nu am nici o zi de vacanță.

Totuși, nu se știe bine dacă facem practică, deoarece se aude că nu au bani să ne întrețină la Sinaia. Așa că e posibil să fiu liber în august. Mi se pare, însă, că eu o să fiu propus de Decan să fac practică în străinătate – probabil în Cehoslovacia. Sigur nu se știe bine.

Dacă voi avea august liber, am fost invitat de trei colegi să merg la ei și să le arăt la matematică și fizică. Așa că e posibil ca până la Crăciun să nu ne mai vedem sau poate până la Paște, dacă, eventual, de Crăciun o fi frig.

Dacă Iuliu s-a aranjat bine la parohia Talpoș, Bihor, noi, eu și Jorj, vom putea veni pe vreo săptămână, să ne mai vedem.

Acum e în ajunul examenului și muncesc mult de tot. Pe lângă asta, lucrez planșe la desen pentru alți colegi și mai fac un ban, căci Jorj a intrat în examene și nu-și poate face rost de parale. Pe deasupra, am o preparație. Prepar un elev din clasa a 8-a, la matematică, și, de unde era să rămână corigent, l-am scăpat și a trecut promovată, încât au fost mulțumiți și părinții lui de mine. L-am preparat de la 8,30 până la 9,30 seara, căci ziua nu am avut timp, deoarece am cursuri. Iar pe la 10 seara încep să lucrez planșe și

abia pe la 12 noaptea mai am timp să învăț și pentru mine. Dar nu prea am timp să învăț mult, căci și la toamnă mai este o sesiune în care pot să mă prezint. Voi scăpa de ele și voi începe cursurile anului doi, care sunt mai ușoare. Fac asta, căci, acum, la sfârșit de an universitar, e chip de făcut ceva parale pe planșe.

L-am înscris și pe Jorj la cooperativa studențească, unde am plătit 400.000 lei. I-am dat lui Jorj încă 500.000 ca să-și plătească taxa de examene, de care nu scutește pe nimeni, să-și cumpere și o cămașă de la cooperativă. Și eu am plătit 400.000 lei taxa de examene și de laborator. Apoi am cumpărat, de 500.000, 4m. de pânză, pe care o să ți-o trimit ție, mamă, cu prima ocazie.

Acum vreau să mai dau 500.000 pentru încă 4m. de pânză, rația lui Jorj. Deci, în total, vom avea 8 metri de pânză, pe care o va aduce Jorj, dacă va veni, sau amândoi, dacă vom veni.

Dacă aș mai face rost de parale, mi-aș cumpăra o pereche de sandale, ar fi bine, dar sunt mulțumit și cu atât, mai ales că îmi fac un ban de cheltuială pentru tramvai, țigări și alte lucruri ce-mi trebuie.

M-am făcut bucureștean și umblu toată ziua la școală numai în pantalonii cei scurți și în cămașă. Se uitau lung colegii la mine, dar s-au deprins.

Posmagii de la voi ne-au ajuns până astăzi, dar cu mare economie. Depozitul cu merinde de la voi era în dulapul nostru comun, apoi a rămas la mine și-i trimiteam lui Jorj cu geanta, însă el scutea, iar eu i-am papat aproape tot. Mai avem puțin magiun, căci i-am oferit și familiei Andreev vreo 2 kg. pentru că mi-a cusut bluza cea albastră.

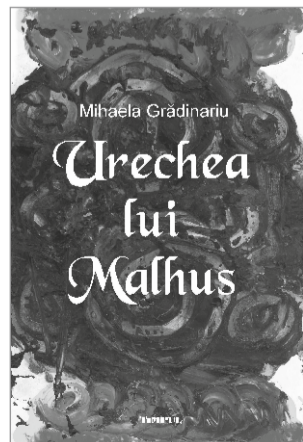
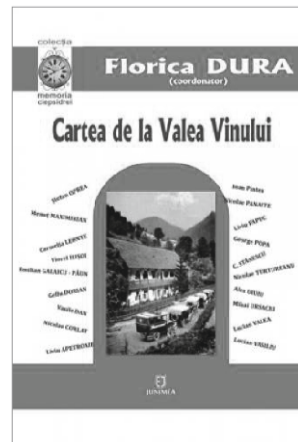
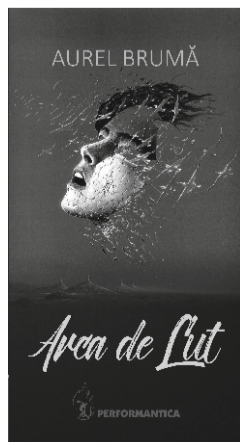
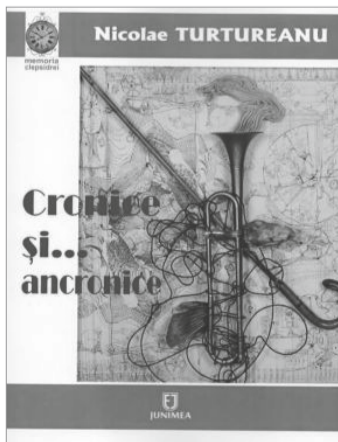
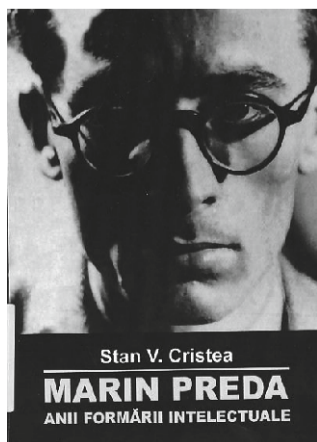
Ți-aș mai scrie mai mult, însă mă grăbesc să plec la elevul pe care îl prepar. Doamna e foarte cumsecade și mă servește din când în când cu câte o cafea cu lapte, o felie de pâine cu unt, sărmăluțe, cum se întâmplă. De fapt îi iau puțin pentru meditație, deși se plătește mai mult, însă eu nu știam prețul. Îi iau o sută de mii pe oră. Tot îmi ajunge.

După cele câte ți-am înșirat, vezi, mamă, că am făcut și eu față cheltuielilor. Căci trebuie să facă cineva față de bani pentru necesarul obligatoriu.

Închei și îți doresc numai bine, căci inginerul și doctorul sunt sănătoși, în curs de examene. Nu uităm ultimele cuvinte ale Papii pe patul de moarte: „Teodostia, copiii să învețe!”.

Sărut mâna, Andrușa

PRIMIM
LA
REDACȚIE

Mircea CIUBOTARU

„MISTERELE ONOMASTICE” ALE IAȘILOR (XXXII)

Nu erau îndestulătoare pentru Iași secolului al XIX-lea măcelăriile de pe valea Căcainii. Pe malul drept al Bahluiului, în mahalaua Broscărie, exista în anul 1815 o căsăpie, reprezentată într-o „închipuitoare hartă” a locului desenată de vornicul de poartă Vasili Bucur și datată 12 mai 1815 (Arhivele Naționale Iași – ANI –, *Documente*, 422/107). Este menționată apoi ca zalhana în mahalaua Broștenii (ANI, *Eforia Iași* – EI –, dos. 86/1833, f. 58 r.). Căsăpia ocupa spațiul micului scuar de astăzi, din spatele Facultății de Arhitectură a Universității Tehnice „Gh. Asachi”. Aproape, dar pe malul stâng al râului, se afla în 1843 (planul lui Carol Mihalic de Hodocin) / 1844 (planul lui Joseph Raschek) o fabrică de „stearin” / lumânări, desigur pentru valorificarea seului de la această tăietoare, despre care nu mai am alte informații. Amintirea ei trebuie să fi rămas vie mult timp, de vreme ce edilii au dat numele **Str. Măcelari** (ANI, *Primăria Iași* – PI –, dos. 218/1931, f. 19 v., și C. Condurache, plan, cca 1939; aproximez acum mai strâns această datare, în loc de 1935) unei ulicioare din preajmă, fără denumire anterioară. Strada, cu eticheta ei, a dăinuit până în anii 1960, când zona a fost demolată, pentru a se construi clădirile Institutului Politehnic.

În anul 1835, chiar în mijlocul mahalalei Talpalariului, în dosul grădinii lui Alexandru Serbinos, zis Bohotineanul (de la care megieșii au creat numele **Ulița Bohotineanului**, înregistrat în 1857 de Fr. Peytavin și schimbat ulterior în **Str. Arcu**), era o salhana, cu scaun de căsăpie jidovească, unde se tăiau vite mari și mici, fapt reclamat de locuitorii învecinați (ANI, EI, dos. 50/1835, f. 2 r.). Acolo, un mic teren viran, într-o curte ascunsă privirii trecătorului pe străzile Arcu, Petru Rareș și Gându, stă singuratic și sterp, ca o cicatrice a unui timp mort.

Vornicul Teodor Ghica a obținut, cu hrisov domnesc, dreptul de a înființa o salhana în târgușorul Nicolina, pe un loc al Mănăstirii Cetățuia. Tăierile au început la 1 septembrie 1843, câte 200 capete de vite pe zi („Buletin. Foae oficială” – BFO –, 1843, p. 247), fiind confirmate și în anul 1845 (ANI, *Isprăvnicia jinitului Iași* – ISTI –, dos. 4724). Zalhanaua a fost așezată pe malul unei gârle a pârâului Nicolina, numită **Pârâul Salhanalii** (ANI, *Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei*, dos. 350/1849, f. 1 r., 18 r., 22 r.), care străbătea târgușorul Nicolina prin apropierea Bisericii Ziua Crucii și se vărsa în Bahlui mai jos de Podul Roș, la mijlocul veacului al XIX-lea. Nu știu cât a funcționat această salhana, fără o urmă toponimică, dar care poate fi localizată pe la capătul Străzii Petre Țuțea, în perimetrul noului magazin Lidl de lângă podul de peste pârâul Nicolina.

Cel mai de seamă loc pentru industria cărnii la Iași a fost și cel mai îndepărtat de vatra orașului, și cu cea mai îndelungată folosire pentru **salhanaua** sau **abatorul de la gura Ciricului**. Începutul său trebuie pus în relație cu mutarea la gura Ciricului a marelui târg de vite anual, ținut la Sf. Dimitrie (26 octombrie), în șesul Mănăstirii Frumoasa, relocare poruncită în 1761 de domnul Grigore Ioan Calimah. Momentul a fost evocat deja în episodul XXXI. Cu certitudine, iarmarocul (< ucr. *jarmarok* < germ. *Jahrmart* „târg anual”) a fost o permanentă, dar nu cunosc o dată măcar verosimilă a construirii pe lângă ocolul vitelor a unor șoproane și hambare, care erau necesare pentru funcționarea unei salhanale. Prima știre *post factum* despre aceasta datează din 10 decembrie 1829, când se pregătea meremetul (repararea) încăperilor carantinei de la Zalhana, care se instalase în anul 1828, pentru prevenirea „lipicioasei boale” a ciumii (ANI, ISTI, dos. 128/1829, f. 3 r.), dar nu este deloc sigur că în acel an mai

exista acolo o căsăpie și nicio informație din anii următori nu o confirmă, documentele de arhivă fiind generoase doar în consemnarea diverselor cheltuieli pentru reparații sau construcții la **rohatca de la Salhana** (ANI, EI, dos. 39/1834, f. 26 r., 27 r.), la **podul de la Salhana** (dos. 74/1836, f. 1 r.), la **drumul Salhanalii** și **șoseaua** care trebuia făcută spre rohatcă (f. 57 r.). Fiindcă drumul de pământ era adesea plin de glod, locuitorii din mahalaua Ciurchi cereau mutarea rohatcei pe la „mormânturile jădovești”, în gura Ciricului (f. 1 r.). Planul lui Joseph Raschek din anul 1844 clarifică deplin topografia zonei: podul de peste Ciric, unde era instalată rohatca de pe drumul Holbocăi, se afla pe locul podului actual din capătul de nord-vest al Străzii Aurel Vlaicu, iar Ulița Salhanalei (drumul pietruit devenit șosea, apoi Str. Cuza-Vodă) era pe traseul actual al Străzii Vasile Lupu, până la întâlnirea cu Ulița Boboschi (ulterior Str. Bulgară, apoi Str. Ion Creangă). O mare îngrăditură, care este conturată în *Planul iconografic al orașului Iași* ridicat de Joseph de Bajardi în 1819, delimita, foarte probabil, ocolul vechiului iarmaroc, de pe stânga Ciricului, în aval de Podul Salhanalei și până la podul din capătul Uliței Ciurchi, în prezent podul de beton pentru linia de tramvai spre Dancu. Pe dreapta pârâului, câteva simboluri de case ar putea reprezenta căsăpiile fostei zalhanale. În acest perimetru, unde se mai ținea, cu certitudine, iarmarocul, dar nu mai funcționa de mult vreo căsăpie, s-a constituit în următoarele două decenii, pe stânga Ciricului, dincolo de rohatcă, **Târgușorul Zalhana**, existent în anul 1843 și atestat în 1855 cu acest nume (*Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri 1776-1861*, Moldova, Seria A, vol. II, 1965, p. 393-394). S-au păstrat și numele locuitorilor de la 1861, evrei și români, cu casele în capătul Uliței Salhanaua (ANI, EI, dos. 91/1861, f. 434 v.-435 v.) și în târgușor (f. 444 v.-445 v.). Un plan din anul 1885 (ANI, *Hărți și planuri*, nr. 490) arată Târgușorul Salhana întins pe ambele maluri ale Ciricului. Nimic din vechea mahală nu mai poate fi recunoscut, după demolările și modernizările de după 1960.

Vechiul pod de lemn de la rohatcă a fost refăcut din piatră (BFO, 1842, p. 116), s-a stricat și reparat de câteva ori (ANI, PI, dos. 31/1876, f. 161 r., dos. 58/1891, f. 3 r., dos. 58/1914, f. 84 r.) și a fost refăcut pe culee din zidărie și platelaj de beton armat (dos. 58/1932, f. 1 r., 10 r., f. 13 v.-14 r.). Era numit **Podul Veneția** în anul 1943 (dos. 23/1943, f. 129 r.).

Crearea unui abator modern, în zona vechii zalhanale, devenise o preocupare a Primăriei încă din anul 1877, când se discuta, în ședința Consiliului Comunal din 5 martie, despre locul „unde să se facă abatoriu” (dos. 127/1877, f. 22 r., 23 v.). Semnalele apariția în documente a acestui neologism, din fr. *abattoir*, pe care *Dicționarul limbii române* (DLR) îl înregistrează la 1912 fără atestări, iar *Micul dicționar academic* (MDA) îl găsește abia la G. Bacovia (*Ninge grozav pe câmp la abator*, din *Plumb*, 1916). Au mai trecut două decenii până când municipalitatea a putut strânge din taxe locale banii necesari unei întreprinderi costisitoare, dar rentabilă, a stabilit locul abatorului în zona vechii salhanale, a organizat concursul pentru proiect și repetate licitații pentru antrepriza construcției, care a început în anul 1893 și s-a finalizat în 1897, sub conducerea inginerului șef Charles Chaigneau, cunoscut și pentru alte mari proiecte edilitare (de pildă, rectificarea cursurilor Nicolinei și Bahluiului). Inaugurarea abatorului, sub primariatul lui Nicu Gane, a avut loc la 20 octombrie 1897. S-a făcut atunci o expoziție de vite aduse de mării crescători din Moldova, s-au acordat premii în bani și s-au bătut medalii de argint și bronz pentru câștigători și chiar câteva de aur pentru Ministerul

foto 2

foto 3

Agriculturii și Academia Română. La fața locului, fotografi Pacher și Nestor Heck au immortalizat momentul și figurile oficialităților prezente. Un banchet popular a fost organizat apoi în incinta Abatorului, la 24 octombrie. Detalii despre aceste festivități se găsesc la ANI, PI, dos. 270/1897. În lipsa fotografiilor, care încă nu au apărut în arhivele ieșene, o carte poștală ilustrată, expedită în 1900, ne oferă imaginea unei moderne fabrici, concretizare nemiloasă a competiției pe lanțul trofic animal. (foto1) Lângă Abator se ținea târgul de vite, duminica și în zile de sărbătoare (*Călăuza orașului Iași*, 1923, p. 52).

Nu este locul aici nici măcar pentru un rezumat al istoriei acestei întreprinderi industriale, care a cunoscut transformările și reorganizările impuse de etatizarea ei din anul 1948, și nici despre... raderea sa totală de afaceriștii verosi ai perioadei de după decembrie 1989. Închis parțial în 1991 și desființat în 2011, Abatorul a cedat locul și construcțiile sale, acum dărăpănate, unor firme cu obiect de activitate complet diferit. Doar frumoasa clădire a fostei administrații, azi găzduind Consulatul Italiei la Iași, mai încolțește tentația unui *incipit* de poveste cu *A fost odată...* (foto 2)

În jurul său, Abatorul a generat trei fabrici simbiotice, alte trei poduri / podețe peste Ciric și o scurtă consemnare toponimică stradală. Ca și în alte locuri ieșene, aproape de noua căsăpie, au apărut fabricile de săpun „Industria Române” și „Cerbul”, precum și o pielărie, a lui Efraim Weinstock și Mendel Schulemsohn, înființată în anul 1902 și funcțională aproape jumătate de veac (ANI, PI, dos. 58/1922, f. 26 r.; *Călăuza orașului Iași*, 1923, p. 54; reprezentată în planul C. Condurache, ca **Fabrica Tăbăcărie**). Era situată în Str. Grădinari, și a fost închisă în 1947 (Iancu Brauștein, *Întreprinzători evrei în Moldova 1879-1950*, vol. I-II, Ed. Junimea, 2003, *passim*, cf. indici). Astăzi, doar cei mai vârstnici localnici de pe străzile Grădinari și Aurel Vlaicu mai știu ce se întâmpla cândva în semiruina invadată de bălăriile de lângă Biserica Sf. Ștefan, recent construită. (foto 3)

Aproape, în capătul Străzii Ciurchi, a trebuit făcut un pod de lemn peste Ciric (ANI, PI, dos. 58/1896, f. 52 r., 53 r.), pentru legătura directă cu iarmarocul (devenit ulterior **Piața Iarmarocului**, dos. 58/1923, f. 101 r.). Există numeroase date ulterioare despre reparațiile podețului și lărgirea ca pod, în 1928. Îl vedem ca pod de beton pentru linia 3 de tramvai spre Dancu. Unele două podețe duceau din Stradela Grădinari tot spre abator. Altele există și în prezent.

După ce **Șoseaua Abator** (planul Gr. Bejan, 1896-1897), apoi Str. Abator (numită, încă trei decenii, și **Salhana**) a fost denumită, în 1931, **Str. Aurel Vlaicu** (dos. 218/1938, f. 54 v.), decizie motivată de vecinătatea noului cartier al Flotilei de Aviație Civilă din marginea pistei aeroportului, cu începutul său din 1917, edilii au încercat să marcheze o înfăptuire economică importantă prin numele **Stradela Abator** (*Primul Anuar-ghid al municipiului Iași*, octombrie, 1935), schimbat și acesta în **Stradela Grădinari** (plan C. Condurache, cca 1939). Poate că pentru păcate străvechi, zbuciumul sângeros al unei mari bresle de negustori și meseriași ieșeni, aceea a meseriilor / casapilor / măcelarilor, nu va încrusta măcar o engramă în memoria toponimică ieșeană. Dar nu este totdeauna o consolare gândul că vechiul trebuie să moară dialectic de dragul noului sau că pe ulița breslei Calicilor se înalță, iată, modernul Hotel Majestic de pe Strada Petru Rareș. Peste câteva decenii, ieșenii cei noi nu vor mai ști nimic despre existența sau locul contemporanului nostru Abator. Iar versul bacovian extras aici doar pentru un lux lexicografic îl vor rosti, nu totdeauna bine articulat, doar poeții, învăluți de aburii jertfei pe altarul zeului tutelar de la Bolta Rece.

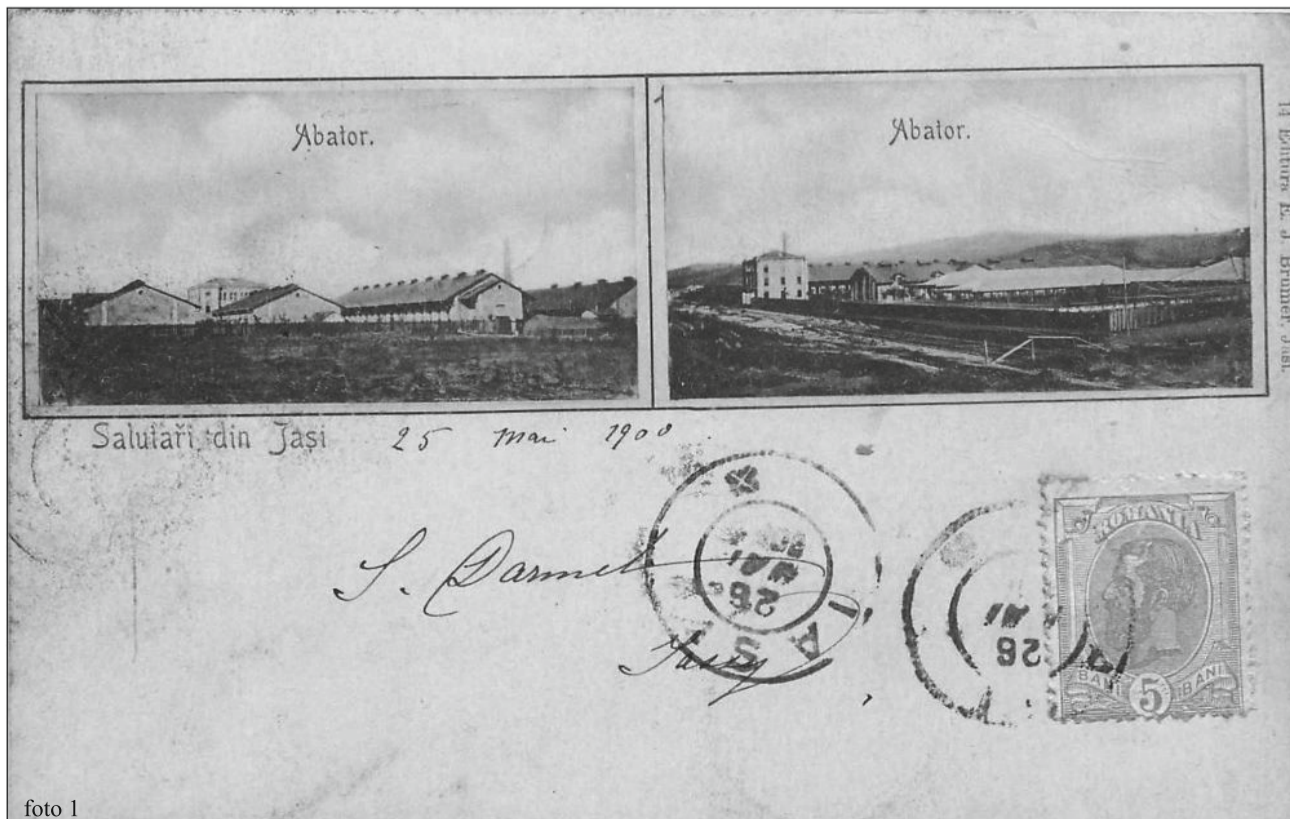

foto 1

Phildesbois

www.delcampe.net

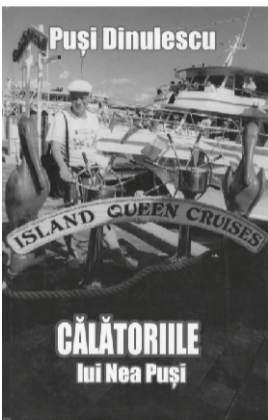
Traian D. LAZĂR

UN BALET LITERAR

În calitate de cititor, trebuie s-o spun de la început, mi-a plăcut să călătoresc cu nea Puși Dinulescu prin Europa. (Vezi Puși Dinulescu, *Călătoriile lui Nea Puși*, București, Editura Lider, 2013). Și asta pentru că are spirit ludic, îi plac jocurile literare, cartea lui fiind un adevărat balet literar. Filolog, regizor de teatru și film, Puși Dinulescu se dovedește și un coregraf/libretist și balerin literar inspirat. Călătoriile prin Europa constituie pentru el cadrul, fundalul pigmentat cu numeroase momente de virtuozitate în jocul literar, dovedind har și înzestrare scenică.

Aflat la festivalul de umor de la Gabrovo – Bulgaria, în 1983, Puși Dinulescu vede filmul *Zei ăștia sunt cam nebuni* (Gods must be crazy), al regizorului Jamie Oys care, precizează Puși, „era născut în 1921, avea pe atunci 62 de anișori. Acum nu mai are nimic, a murit și el în 1996”. (p.145)

Pe plaja de la Faleron, lângă Pireu, nea Puși, ca un nou Anthony Quinn- Zorba Grecul, execută cu măiestrie un solo de balet literar situat între gravitate, profunzime ideatică și hăhăială: „mă gândesc, în timp ce fac baie, totuși la thalassocrația ateniană, la ideea că perșii au fost zdrobiți în marea asta mult mai sărată ca lacrima, în marea penibilă, poate poluată încă de-atunci de-atâtea hoituri de pești, de-atâtea hoituri de vapoare și de greci. Soarele încălzeste apa ca un boiler. Ha-ha-ha! Dar ce frumoasă e viața:ha,ha,ha!” (p.163)

În alte scene, semnificative sunt frământările solistului sfâșiat de sentimente contradictorii: satisfacție culinară și resemnare erotică, vindecare de chinurile iubirii și acceptare: „Ce minunat ar fi fost, iubito, să mâncăm amândoi kalamari pané... Dar n-a fost să fie. Poate, altădată”. (p.167) Sau: „Dar sanctuarul lui Asklepios, cică, avea, și proprietăți curative deosebite. Aicea mă gândeam să mă vindec și eu de dragostea mea. M-am gândit însă numai puțin, pe urmă m-am răzgândit”. (p.169)

Ca orice solist, balerinul literar Puși Dinulescu, are figurile sale de stil preferate. Între acestea, pirueta. În 1983, pe când participa la un colocviu de proză, la Arnsberg, în RFG, pe teme de integrare în societatea germană a străinilor, Puși vizitează cimitirul din oraș. El, care nu era un fan al înmormântărilor și vizitelor la cimitir, a rămas uluit/impressionat: „Atâta liniște, atâta pace, o lipsă totală de dezmetec de prost gust și de făloșenie în fața morții, parcă-ți venea să rămâi definitiv acolo”. Și mă așteptam s-o facă, întrucât din 1979 tot plănuiam asta. Dar, nu! „Din fericire, scrie Puși, m-am despărțit de locul acela, deși cu greu, mărturisesc, și mi-am văzut mai departe de bere, gagici nu prea erau...” (p.119)

Autorul are suflu dramatic și unele dintre piruetele sale se întind pe durata unui act (capitol), cum este cazul celei executate în timpul vizitei de trei luni în Parisul anului 1981. La început, protagonistul își afirmă repetat și convingător decizia de a rămâne în Occident. Adusese cu sine un roman al său tradus în franceză și acceptat cu bunăvoință de o editură pariziană. Treptat, banii cu care venise din țară se topește, iar speranțele publicării se diluează. Află cu surprindere că, fiind din Est, i s-ar înlesni publicarea dacă ar fi dizident, dacă ar „clăntăni” ceva împotriva regimului din țară. Însă el vrea să fie publicat pe merite estetice, nu politice! Cu banii la limită, înțelege că e nevoit să aleagă între alimentația intoxicantă din „bombele” bucureștene și cea pe sponci din cantinele universitare pariziene, între somnul pe mozaicul din bucătăria unui prieten parizian și patul moale al Doinei din țară, între ipostaza de Casanova pasiv/în retragere din Paris și Casanova activ în țara hulitului regim. Și face o piruetă de 180 de grade: mai bine frunțaș la București, decât codaș la Paris. (pp.50-96)

Adeseori, Puși Dinulescu renunță la virtuozitățile solistice în favoarea unui *pas de deux* mai expresiv. Aflându-se la un spectacol de teatru pe un rând situat în spatele marelui ziarist Ion Cristoiu, pe atunci director al revistei *Teatrul*, Puși observă cum, un alt ziarist se apropie de Cristoiu și-i șoptește la ureche: „- Ne înjură Popescu! –Nu-i nimic, răspunde Marele Om, noi îl vom înjura în presă!” Iar Puși explică pentru necunosători: „Presă creează, dar și distruge destine. Presă construiește adevărul și adevărul construit de ea e mult mai adevărat decât cel adevărat! Hap – hap!” (p.145)

Pentru a evita didacticismul, Puși Dinulescu renunță, în alt pas de deux, la explicație, lăsând loc sugestiei. La menționatul festival de la Gabrovo, Puși află de la un scriitor din URSS, azerul Elchin Efendiyev, că Puterea „le cam dădea voie să circule (prin lume), dar numai în Turcia nu. –De ce? m-am mirat eu. –Fiindcă noi suntem un neam turcic și limbile noastre sunt foarte apropiate”. (p.149) Cu asta Puși consideră că a spus suficient pentru ca cititorul să se gândească la situația moldovenilor din fosta URSS, restricționați în legăturile lor, tocmai cu România.

Ca un adevărat maestru coregraf/libretist literar, Puși

Vasile GHICA

PERDAFURI

În artă e ca în politică. Mânji care tropăie prin grajduri vor să ajungă cât mai repede pe hipodrom.

Principala reocupare a scriitorului consacrat e să uite că a fost debutant.

Hrana te ajută să trăiești. Artă îți spune și de ce să o faci.

Receptarea artei funcționează, de când lumea, în sistem zигurat. Consumatorul urcând până unde îl ține cureaua.

Toți creatorii de artă se cred răstigniți pe catapeteasma veșniciei.

Testamentar, artiștii lasă câte o ultimă zicere, care speră să ajungă celebră. Și

multe datorii...financiare.

Probabil că arta ne-a dat jos din copaci. Iar absența ei ne va readuce la... înălțimile pierdute.

Unele generații de poeți par ieșite din coșul de hârtii al înaintașilor.

În gena creației, Dumnezeu pune harul, iar Necuratul - neastâmpărul.

Respectarea măsurii te ajută să devii mediocru. Pentru geniu este nevoie și de puțină sminteală.

Artiștii se consideră vulturi. De aceea nu pot trăi în stoluri, ca vrăbiile.

Dinulescu realizează și scene de ansamblu, cu toată trupa. Vizitând Verona, el adună/convoacă pe scenă mare parte din actorii/balerinii și coregrafii implicați de-a lungul timpului în povestea lui Romeo și a Julietei: Dante, Luigi Da Porta, Shakespeare, Dickens, Goethe, Alexandru Marcu, Nereo Constantini. Scena de ansamblu este încununată cu un *pas de quatre* cu Puși, Dickens, Dante și Shakespeare, în care nea Puși își arată talentele de filolog. El aduce contribuții personale și originale la precizarea locului acțiunii și onomasticii personajelor piesei shakespeariene. Dickens oscila între Piazza Brá și Piazza delle Erbe, dar Puși argumentează în favoarea ultimei locații. Întrucât Dante, în cântul 6 din *Purgatoriu*, scrie de familiile Montecchi și Cappellati, Puși ne lămurește că Julietta dal Capello înseamnă în românește Iulica a lui Pălărie, nelăsându-se impresionat de noblețea onomasticii personajelor lui Shakespeare, Romeo Montague și Julieta Capulet. (p.33)

Nea Puși ni se prezintă drept un postmodernist, nu Papa postmodernismului, însă unul cu reminiscențe, de vreme ce s-a scaldat în albia onirismului, chiar la izvoarele sale din 1964. (p.65) Astfel stând lucrurile, nu e de mirare că locul și timpul călătoriilor sale prin Europa se văd ca prin... vis ori ceață. „... Într-o dimineață, scrie el, m-am rătăcit prin Pireu, dar nu era Pireu, era tot prin Faleron, prin vechiul sau prin Noul Faleron”. (p.160)

Timpul unor acțiuni este indicat cu aceeași „precizie”: „Tot pe atunci am făcut și o emisiune vara la mare sau poate era toamnă sau primăvară...” (p.154)

Spațială și temporală, nebulozitatea contaminează și sentimentele: „Iubeam o femeie care avea însă probleme, deși mă iubea și ea, cel puțin așa declara și o mai doream pe una, de care ea nu știa”. (p.160)

Solist orgolios, contaminat de vedetism, Puși Dinulescu confundă baletul cu fotbalul și își faultează confrății, de câte ori

are prilejul. Pe unul îl identifică drept papă al postmodernismului, pe altul îl moralizează că nu scrie frumos despre Paris, pe al treilea că nu vrea să-l vadă etc. Puși face parte din categoria umoriștilor fără frontiere, care pentru o ironie, strică o prietenie.

În solo-urile sale se manifestă o pronunțată tendință rutinieră. Pentru el, realizările artei și frumusețile naturii europene din zonele pe unde călătorește sunt pe locul al doilea. În prim plan se află întotdeauna sănii, fesele și organele genitale pe care Puși le are totdeauna în vârful pixului ori etalate pe tastatura calculatorului.

Per general, un balet literar spumos și deconectant, astfel se prezintă cartea.

Dar cum e autorul? Scriitorul și omul Puși Dinulescu este, după cum singur o spune, un om normal (p.260), un tip cu o inteligență mult peste medie (p.262), care seamănă cu papagalul din Malta (p.259), cu un zâmbet naiv, chiar ușor nătâng, dar și cu momente de nebunie (p.238). E un om foarte serios (p.246), un uituc (p.307), nu e vreun savant, ci un simplu regizor (p.240). Se crede genial (p.198) și e animat de bune intenții repede reprimite (p.197). În tinerețe a fost un prinț al ceaiurilor din București, pe deasupra și scriitor (p.70), devenind cu vremea hodorogul dracului (418). „Nu sunt un analitic”, scrie el. „Sunt un sintetic”, dornic să se îndrăgostească „de o femeie cum n-a mai fost și nu va mai fi”, (p.249), dar „așa căscat cum sunt” (p.254), se dovedește, ca orice bărbat de 55 ani, lipsit de experiență într-o relație cu o fată de 20. Alteori are experiențe amare, care-l poartă: „Ce frumos ar fi fost în Malta, dac-aș fi fost cu alta”!

Norocosul beneficiar al retrocedării unor proprietăți, dar și ghinionistul căruia i s-a amputat un picior, Puși (Dumitru) Dinulescu confirmă zisa populară: Dumnezeu îți dă cu o mână și-ți ia cu cealaltă! E și normal! Nu este el autorul legii conservării energiei, poate și a materiei?

BOJDEUCA

CASA SADOVEANU

PALIMPSEST CU LUMINĂ NE-NSERATĂ

Mai întâi a fost doar un glas, cu inflexiuni aparte, izvorând parcă dintr-o cutie fermecată. Cutia și-a schimbat în timp forma, dimensiunea și culoarea, dar vocea a rămas aceeași până astăzi: molcomită, adăpostind însă foc nestins. Mai apoi, un nume pe niște cărți, pe care tatăl meu le aducea, odoare de mare preț, din drumurile lui de prin orașe, volume pe care le vânduim (măcar copertile să le mângâi, până a fi așezate în bibliotecă), neînțelegând mare lucru la o vârstă copilărită încă... Și mai apoi, mirabilă, întâlnirea cu filmele despre Nicolae Labiș, despre Mălini și drumuri așternându-se și înălțându-se-n cer, semne de neuitare, an de an, la cel mai longeviv festival de

Mihaela GRĂDINARIU

cronica literară

poezie din țară, purtând numele puiului de cerb.

În cele din urmă, târziu, vocea și numele au prins și chip, obraz cu trăsături distinctive într-ale scrisului, inconfundabil condei, fie în volume ticluite măiestru, fie în pagini de reviste culturale sau în cele ale cotidianului „Lumina”.

Desigur, *Chipuri pe pânza vremii (eboșe)* (Editura Junimea, Iași, 2017) nu e primul (și, cu siguranță, nici ultimul...) *divan cu prieteni*, ci se înscrie firesc într-o galerie cuprinzătoare, o expoziție vie de oameni-catedrală. Autorul e conștient că are misiunea de a alerga într-un pelerinaj perpetuu, de a consemna, de a construi un exercițiu de neuitare, și, cu mult mai mult decât atât, un exercițiu al reconstrucției de sine prin reflectarea în / din / într-un spiritul celorlalți.

Cei surprinși în volum nu sunt figuri încremenite, piese etichetate sec într-un insectar cultural, ci suflete vii, care, toate la un loc, alcătuiesc marele suflet al cărții. Ce au în comun oameni aparținând unor constelații atât de diferite este *chemarea harică*, recognoscibilă din toată ființa lor, una *ursită care își arată semnele încă de devreme, din copilărie, când asemenea făpturi cu stea în frunte încep să dovedească înzestrarea lor excepțională*.

Portretele se alcătuiesc de la sine, firesc, din câteva tușe de penel iscusindu-se pictură filigranică, iar memoria afectivă scoate la iveală detalii cu nimic anticipate, indiferent dacă este vorba de artiști plastici (Victor Mihăilescu-Craiu, Iftimie Bârleanu, Călin Alupi, Eugen Ștefan Boușcă, Ion Irimescu, Iulia Hălăucescu, Marcel Chimoagă, Adrian Podoleanu, Ion Grigore, Dan Hatmanu), de actori și regizori (Grigore Vasiliu-Bîrlig, Măruț Gheorghiu, Victor Bucătaru, Violeta Popescu, Sergiu Tudose, Petru Ciubotaru), de cărturari împătimiti (Vasile G. Popa, Petru Caraman, Iulian Antonescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Claudiu Paradais, Paul Miron, Dumitru Irimia, Alexandru Husar, Constantin Ciopraga, Corneliu Ștefanache, Silvia Buțureanu, Al. Andriescu, Cristina Hăulică, Dan Hăulică, Valeriu D. Cotea, Val Panaitescu, Liviu Leonte, Elvira Sorohan, Alexandru Zub, Mihai Cimpoi, PS Timotei Aioanei), de scriitori (George Lesnea, Ion Alexandru Angheluş, Ioanid Romanescu, Ștefan Bănulescu, Emil Iordache, Fănuș Neagu, Leonida Lari, Cezar Ivănescu, Sergiu Adam, Cătălin Ciolca, Titus Vișeu), de muzicieni (Vasile Spătăreanu, Sofia Cosma, Viorel Munteanu) sau, pur și simplu, de împreună-mărturisitori la *praznicul cuvintelor*, precum Valeria Sadoveanu și Lily Teodoreanu.

În relația cu ceilalți, autorul a știut mereu să treacă dincolo de aparențe, dincolo de distanță, firească sau impusă, dintre oameni de o mare finețe sufletească, a căutat să descifreze labirinturile interioare și să vibreze la nostalgia ale timpului deloc pierdut: *În viața oamenilor există adeseori mai multe chemări. Se deschid în anii de început, în tinerețea dintâi, mai multe drumuri, fiecare cu făgăduiala și ispita lui. Uneori, cel astfel hărăzit a merge pe mai multe poteci le străbate întreaga existență. Câte o cale, poate cea mai plină de promisiuni, e părăsită de multe ori la un moment dat și pare pierdută pentru totdeauna. Când nu te aștepți, se petrece o înturnare pe acel drum. Un fel de regăsire a sinelui ca după o îndelungă rătăcire în pustie*.

Timpul, personaj aparte al cărții, e despicat între *atunci și acum*, coordonate în definitivă opoziție calitativă. *Acum*-ul se subsumează *rătăcirilor într-un pustiu căruia parcă nu-i mai găsim capătul între lumea actuală, pragmatică, aflată în chinurile facerii ce nu se mai termină*, în vreme ce trecutul e aureolat de calități *grăitoare pentru un timp în care prietenia și*

bunătatea smerită erau podoabele de preț ale inteligenței noastre.

Nu o singură dată este evocată *claca scriitoricească de la Vărătic*, spațiu al împlinirilor adunând spirite superioare în irepetabile sfaturi de taină, ce au drept miză supraviețuirea prin cultură, în epoci în care mutările de accent semnificative de la „a fi” la „a avea” conturează o apocaliptică nepăsare: *În ciuda legendelor, poncifelor și prejudecăților, nu-s chiar așa de multe comorile noastre, ca să le ignorăm cu atâta vinovată nonșalanță*. Duhul locului face schimb de ființă cu duhuri de oameni, iar Grigore Ilisei pendulează ritmic între Fălțiceni începuturilor și Iași împlinirilor, două izvoare ale unei duble fântâni cu apă vie.

Sustragerea din paradisul artificial al non-valorilor cotidiene e posibilă prin aceste întâlniri, niciodată banale, care se încarcă de semnificații, devenind marcatori ai înaltului, în care timpul și spațiul se sublimează în ascensiune perpetuă: *...parcă dintr-o dată nu mai eram în acea odaie de bloc din Piața Unirii. Pereții pur și simplu dispăruseră pe nesimțite. O luminiță ardea într-un colț. Chipurile noastre străluciră sub dansul acelei făclii ca de la un sfat de taină. Poetul, Nicolae, cu barba lui de scrum, rostea din stihurile sale și ne îndemna să aducem lemne, să facem focul, să ne ghicim în cafea și să ne lăsăm purtați de mireasma unui crin imperial. Apoi s-a lăsat tăcerea și iar, ca peste niște întinderi necuprinse, împărătea glasul de povestaș...*

Ceea ce surprinde la aproape fiecare pagină e plasticitatea construcției portretistice, fie că sunt realizate în formule concentrate (Călin Alupi, *săgetat de ursitoare cu darul desenului și al culorii*, Cezar Ivănescu, *insurgentul candid*), fie că se desfășoară pe spații mai largi: *Pictorul ne privește și azi din tablourile sale ca și cum ar fi viu, cu lumina pulsând din pupile neadormite și fără de moarte*. (Victor Mihăilescu-Craiu); *Purta în toată alcătuirea lui*

semnele aceluia care avea ceva de spus celorlalți. (Vasile G. Popa); *O viață întreagă, una curmată dureros de devreme, a căutat și a găsit, pentru sine și pentru ceilalți, pășunile curăției morale*. (Ion Alexandru Angheluş), ori cele ale lui Ion Irimescu (*prin excelență un om al buneii cuviințe, se ferea de cuvintele mari, precum vocație sau chemare*), Al. Husar (*cuvintele ieșeau din gura sa dogorătoare ca un fier înroșit într-o potcovărie*) sau ale gheizerului de cuvinte Fănuș Neagu, care vibra tot timpul ca o coardă întinsă de la o vioară Stradivarius.

Trei dintre întâlnirile neîntâmplătoare ale cărții au vibrat în chip deosebit la multipla și înluminată lectură. Prima mi-a amintit descoperirea pictoriței Iulia Hălăucescu, cea care a reușit să conserve intactă atmosfera de poezie și visare a acuarelilor clasice, cu tușe

mai viguroase, în bogata colecție de lucrări adăpostite de muzeele din Tarcău și Bicăz. Cea de-a doua figură luminoasă, care mi-a fost ani buni călăuză și model spiritual al drumului meu întortocheat, poartă marca unei *minți fremătătoare ce știe să se contopească cu realitatea în ceea ce are aceasta semnificativ*. Portretul surprinde măsura unui spirit comprehensiv, deschis spre toate azimuturile, căutător sagace de comori spirituale. Nimic din ceea ce o înconjoară nu-i este străin Elvirei Sorohan. Reacționează, empatizează, contestă, însă cu buna credință a omului de carte, ce se bizuiește numai și numai pe argumente...

În aceleași acorduri de finețe este reliefat și chipul altui profesor și cărturar ieșean, Emil Iordache, un *pătimaș apărător al credințelor împărtășite, dar și un spirit capabil, ca orice intelectual veritabil, să recunoască meritele celui cu care nu este într-un tot sau defel de acord*. Existau în această făptură, împăcate, contrarii care de obicei se sfărteacă (...) *Din zăcămintele amar de vreme ascunse, hărăzitul tălmăcitor și poet i-a hrănit și pe studenții săi*. Și trebuie să recunosc că printre acești mulți discipoli m-am înnumărat și eu, în anii unei îndepărtate studenții...

Dincolo de toată galeria de portrete, personajul nenumit al cărții e însuși autorul, o supraprezență în fiecare pagină, aureolat de transparențe ale limbajului care tind spre lumină: *...în totul, în ființa lui Grigore Ilisei – cuvântul lui, atitudinea lui, gândul lui – comunică armonie. În armonie cu el, cultivă armonia cu ceilalți, fie ei de odinioară sau de astăzi*, după cum glosează Mircea A. Diaconu, în *Cuvântul înainte* al volumului.

Cartea înfățișează cu generozitate un model de profesionalism și de admirație pentru ceilalți, calități din ce în ce mai rare într-un timp în care e necesar cu asupră de măsură ca întunericul să fie biruit de puterea luminii.

POETUL ÎN DEVENIRE DORIAN GOȘA

Dorian Goșa este absolvent al Academiei de Științe Economice din Iași. A profesat, mai întâi, ca statistician la Institutul de Științe Economice din Katowicze (Polonia). Și-a ales, mai apoi, ca țară adoptivă, Franța (considerând că acolo va trăi libertatea absolută după care a tânjit mereu), lucrând la INSEE Paris (Institutul Național de Statistică și de Studii Economice); a făcut studii postuniversitare la Școala Superioară de Statistică din Paris. În prezent locuiește în Bretteville, după ce a locuit la Paris și la Caen. Deși este apreciat în mod deosebit pentru felul în care își exercită profesia, urmărind, mereu, performanța, marea și unica lui pasiune a rămas poezia. Versurile lui mărturisesc sensibilitatea unui suflet agitat (sensibilitate ascunsă, de altfel, cu grijă), dar și trecerea prin timp, prin viață, prin dragoste. A dorit să-și facă debutul într-o revistă ieșeană cunoscută și recunoscută ca valoare literară, neuitându-și niciun moment obârșia, învățând să nu ignore lacrima, să nu respingă zâmbetul, să nu treacă prin viață ca un străin.

Maria TRANDAFIR

I
Prins în miraje,
globul nestins
nu va usca
roua tăioasă – a hoardelor de aur
țesută-n fin brocart de China
ce-mbracă tot mai lămurit
sensurile și lumina
nestearpa stepă va păstra
căldura-n care-am limpezit
proaspătă și vie tăcerea
împodobită acum în mirt
și peste noi ciresul
cu afile vechi și molimi
va revărsa dulce-amăruie
ruginirea

II
Indiferentă, mâna dăruiește
pământului semințele cuvenite,
hora vieții se prinde, se-aprinde
ca o inimă uriașă, trezind munți
ca-ntr-un timp al neuzurii,
al nemăsurii
și, la fel de neînțeles,
se transformă la apus,
într-o ploaie cuminte,
desfășurată-n cercuri ample
drumuri pornite din măiastra
ciocârlilor se frâng în piatră
sau continuă în țipetele mierlelor
din nou spre înalt,
verzi și apoi galbene

III
În dedalul metropolei
două statuete
ciobite de așteptare
cu ochi de nesomn prinși
între faldurile ploii reci,
ne zbatem, ținăm, lovim aerul
oamenii ne ignoră, clădirile se perindă,
le pierdem șirul, coborând
mai departe, spre periferia caldă, către
un loc numai al nostru
unde să contemplăm
abisul din noi fără să amejim
urcăm pe nerăsuflăte înguste trepte,
pătrundem în seara netedă
ne lăsăm istoviți în așternuturi. Pierduți
în lamurile de lavandă, mâinile
avide o smulg cu rădăcini cu tot,
în timp ce peretele gol
se îmbibă cu umbrele noastre,
întrăm unul în visul celui alt.

Nicolae CREȚU

VIOREL SAVIN ȘI „CINESUNTA” SA

Căderea în lanț a regimurilor comuniste din Europa nu putea să nu genereze efecte social-economice și captarea lor în imaginarul literar. Să citez aici numai doi prozatori, amândoi ieșeni: Aurel Brumă (*Azilanta*) și Dan Lungu (*Fetița care vorbea cu Dumnezeu*). O față încă și mai întunecată a aceleiași „ieșiri din cușca” de dincoace de cortina de fier, fără semnificația vreunei eliberări, dimpotrivă, e cea a traficului de carne vie, mai curând prezent în filme. Dar iată o excepție recentă: cea a băcăuanului Viorel Savin, cu romanul său *Cinesunta – fata cu trecutul amputat* (Junimea, Iași, 2017). Un autor plurivalent, lansat ca dramaturg, venit apoi și către versuri, proză, jurnalism. Cum arată povestea „Cinesuntei” și ce-i spune ea cititorului?

O deschidere în medias res: protagonistă, o adolescentă de 17 ani, e deja în drum către o destinație, se pare, încă indecisă (Paris sau Bruxelles?), cum rezultă din dialogul „blondului” cu „tuciuriul”, a căror pradă e fata. Cei doi parcă ar ezita între două variante de marketing, în cinică negociere, neferită de auzul ei, vânzare pentru transplant de organe în Orașul-lumină (opțiunea tuciuriului) sau în Belgia, ca prostituată (cum pledează blondul). Fără inutilul lux al vreunei minime cosmetizări ipocrite, partenerii de afacere ne pun în temă din primele pagini, o afacere murdară dinspre Bacăul României către Vest, unde există o asemenea cerere de achiziții rentabile „din Est”. O convorbire telefonică cu mama fetei e și mai edificatoare, șantaj cu viețile celor ce nu și-ar ține gura, un ușor de aranjat incendiu „accidental” al casei părintești... În fine, tentativa de viol a blondului și împușcarea lui de către celălalt, simulacre de obediență totală a fetei și accidental provocat de ea, soldat cu moartea celui de la volan, șocul și amnezia-început al aventurii protagonistei, care nu mai știe nu doar cine e și cum o cheamă, dar nici de unde vine, unde se află și nici de ce. Ea e enigmatică hăituită până către sfârșit, momentul de întâmplătoare recuperare târzie a memoriei, redevinind abia atunci Diana Precup din primele pagini. Involutarul ei refren (cu valențe de leit-motiv mult mai profunde) Cine sunt?, până a se ajunge acolo, se va tot încălca de neliniști și panică de fiecare secundă, ale unei ființe încolțite. A scăpat de cei doi prădători, dar prețul plătit pentru asta este amnezia-înstrăinare de sine, cu tot ce aceasta atrage în consecință.

Gândit și scris într-o economie compozițional-semantică (exceptând uvertura care precede accidentul și amnezia, ca și, simetric, finalul), mulată pe o logică ficțională a unei stări de limită, a pierderii tuturor coordonatelor de ancorare în real, romanul dezvoltă și modulează de la o secvență la alta, în fond, una și aceeași temă cu variațiuni, cea a unei continui și îndârjite bătlăii pentru supraviețuire, a protagonistei făcute să descopere astfel în ea însăși o capacitate de rezistență, energii, reflexe de voință și instinct, fler, stratageme și viclenii utile unei liminare încăpățănări de a trăi, traversând acest întreg coșmar ce-i pune la încercare ființa, revelându-i o vitalitate de neînvinș. *Cinesunta* e cartea unei înverșunări până la urmă victorioase, în încheștarea nu doar cu o situație de viață extrem de confuză și complicată, de rătăcire într-un real perceput ca haotic și imprevizibil, opac și amenințător, dar ceea ce deschide un orizont de sens mult mai complex și mai înalt, în același timp un interval de implicații ontologice, fără alunecări în discursivitate, nivel doar sugerat de sintaxa narativă. Provocatul accident auto, eliberator, făcuse totuși din protagonistă o ucigașă, chiar dacă într-o reacție de autoapărare, disperată. În aceeași linie a unor acte de violență –

soluții ultime de supraviețuire se înscrie mai târziu și uciderea șoferului tirist, tentat să-i impună fugarei de pe autostradă, evadata din casa lui Pierre și totodată din starea de servitoare neplătită, doar pe mâncare și adăpost, partida de sex oral fatală lui. Ar putea părea, șirul de crime, doar manifestarea unui fond instinctual, ca de animal hăituit și care își marchează și apără de intruși teritoriul, cum reveletoare va fi și secvența adăpostirii ei în pustiul, parcă abandonatul castel Nadlis, cu acei mici intruși aproape onirici copiii-spioni, mereu și pe neașteptate iscoditori. Mai puțin reușit și destul de artificial adus în matca de ansamblu apare procedeul regisirii protagonistei ca înfățișare fizică într-unul din portretele aristocratice ale castelului, la care se apelează cu intenția modulării unor variațiuni onirice pe aceeași temă a identității, de altfel prilej pentru autor și de a-și arunca personajul într-un mirobolant vârtej senzaționalist-mediatic, legat de aventura eroinei, însă și de șansele ei de a beneficia de o aparentă generozitate nobiliară.

Dramaturgul nu se dezmente nici pe terenul romanului. Secvențele dialogice sunt aproape mereu convingătoare, dozate și nuanțate cu justete, cu un simț scenic autentic al portretelor, morale mai ales, deductibile din ce și cum spun personajele și asta încă din paginile de deschidere (afaceriștii și prada). Nu se simte vreo rețetă anume, nici cea în prezent mult vânturată a minimalismului, nici, la polul opus acesteia, vreo înclinare auctorială către un spectacol de limbaj dispus să alunece în verbiag gratuit, în consecință adesea parazită și cu efect diluant. Reversul înzestrării reale a autorului pentru astfel de secvențe dramatizate îl constituie însă componenta naratorială (narator și narație), articulată pe opțiunea clară pentru ipostaza clasică a naratorului auctorial, perfect identificabil astfel pornind de la lexicul neologistic, sintaxa și raționamentele sugerând mereu alt nivel de mentalitate, de inteligență și înțelegere decât al tuturor personajelor, inclusiv – și înaintea tuturor celorlalte – protagonistă însăși. Din fericire în ce o privește pe aceasta, ponderea destul de mare a limbajului gestual și mimicii, menite să compenseze blocajul lingvistic propriu-zis (necunoașterea francezei): nu e nicum doar o găselniță de romancier-dramaturg, căci procedeul ca atare degajează o subtilă și seducătoare sugestie de insolitare stilistică, capabilă să cucerească la lectură prin accente de expresie și comunicare involuntar copilărite, reînfrăgezite pe această cale, de o prospețime aparte tocmai pentru alte vârste decât aceea a copilului pur și simplu. De altfel, implicațiile legate de conexiunea limbaj-conștiință a identității, centrale în roman, trimit la o esență a omenescului universal.

În fond, în ce constă miezul ficțiunii narative? Lăcomia, trivialitatea sufletească și ticăloșia unor afaceriști-trafficanti de carne vie o aruncă într-o situație de perpetuă încolțire pe fetișcana Diana Precup, văzută de ei ca o găscuță ușor de ademenit, de prostit și mințit, ca mai apoi să poată fi și speriată la nevoie. Surpriza este, mai ales pentru cititor, de a descoperi în ea o capacitate de supraviețuire aproape fabuloasă. Prinsă în capcana vinovăției ei de ucigașă în apărare și în confuzia de amnezică, un dublu handicap major, agravat, suplimentar, și de necunoașterea limbii spațiului în care rătăcește, își mobilizează energii și reflexe de autoprotecție, rudimentare, instinctuale chiar, rezultatul nefiind unul de înjosire a omenescului, ci dimpotrivă, eroina capătă o aureolă conferită de o astfel de bătlăie la limită. În plus, ea are de luptat nu numai ca străină între ceilalți, ci și cu

înstrăinarea de sine: acesta și fiind sensul cel mai adânc al romanului, destul de semnificativ distanțat față de coordonatele de început ale textului. *Cinesunta* devine, treptat, un ghem de spaime și precauții, de calcule temătoare și reacții mereu defensive, pe tipare cel mult infantile, adesea frizând reflexele unei biete făpturi încolțite. Nu se alunecă în comentarii dornice să sublinieze, de pildă, amenințarea esenței însăși a omenescului, totul fiind tratat în spiritul unei bifurcații voit naiviste: răspântia de evaluare morală „om bun” versus „om rău” nu e un sumar automatism de ființă neevoluată, ci doar rezultatul unei tranșante evaluări/discernerii caracterologice de sinteză, care nu se estompează în nuanțe de finețe. Nu e timp de ele, nici apetit de așa ceva, fragila adolescentă e obligată de context să se reinventeze, să se bată pe viață și pe moarte cu lumea ce o înconjoară, totul ajungând la un nivel de test absolut, în fața alternativei răspicate: reacționezi prompt sau cazi. E paradoxul, exploatat cu virtuozitate, al unei violențe cuceritoare, scut vieții pe cele din urmă metereze ale ființei, altceva, totuși, decât doar rudimentare reacții de instinct. Fuga-eliberare de Pierre era mai cu seamă o reacție de funciară demnitate umană, cum fusese și accidentul provocat de ea; uciderea șoferului tirist era soluția ieșită din același adânc reflex moral, singura alternativă față de riscul unei îngreșări de sine însăși. Personajul are oare de o astfel de existență.

În traseul de picaresc moral al aventurii de ansamblu având-o în miezul ei pe Cinesunta apar și câteva prezențe luminoase, o vânzătoare prietenoasă, o anume Hortence, Gino, tocmai ei fiind, fiecare la rândul său, acel *om bun* a cărui proximitate o tot caută fata cu trecutul amputat. Alții păreau să intre și ei în aceeași luminoasă categorie, dar dezamăgesc: Edu, apoi celălalt Eduard-avocatul, în fine aristocrata fals binevoitoare. Nu de un schematism rigid și maniheist, ci de o reușită insolită a chipului dat astfel unui filtru tranșant, de ordinul esenței morale, o calitate de prim plan a textului. Să notez, măcar telegrafic, și funcția estetică a secvențelor de (pseudo)dialog cu patruzeii Motan și șoricelul Polonic, compensatorie cale de salvare măcar a iluziei comunicării, momente abil montate în compoziția romanului, spre deosebire de unele reveniri excesive asupra dialogurilor cu portretul-fantasmă, urmate încă și de o întregă trenă de confruntări onirice pe același topos al dublului Cinesuntei din castelul Nadlis.

Mai mult decât evident, romanul nu e o structură chiar nescutită de unele fisuri și naivități, dar ceea ce rămâne întradevăr important, chiar decisiv și îi conferă o reală substanțialitate este că textul reușește să capteze cu forță epică o situație existențială de limită, revelatoare de esențe ale omenescului tocmai în dimensiunea înalt distinctivă a acestuia care e calitatea de ființă culturală limbajul-instrument de comunicare și memoria-liant al identității de persoană. De aceea lipsește din interogația obsesivă a protagonistei („Cine sunt?”) vocabula-cheie care în mod normal o rotunjește, întregitor: Cine sunt eu? Dar Cinesuntei, odată cu amputarea trecutului ei (pierderea memoriei), i-a fost *ipso facto* distrusă și punctea de acces către conștiința și certitudinea de *eu al său*, distinct, inconfundabil, rezim ferm, interior, al acelei vitalități în defensivă care articulează și definește diegeza aventurii ei, investind-o cu un tâlc cu siguranță superior. I-am spus autorului și am sincer convingerea că romanul său ar merita să fie ecranizat, comutare de limbaje estetice care ar putea fructifica pe deplin calitățile de text, conjugate cu sugestia continuă a potențialului de imagine. Și în plus, ar estompa relativele minusuri semnalate deja. E drept că n-ar fi un film ușor de făcut și nici lesne de găsit interpreta potrivită pentru un rol ca al protagonistei, dar de ce nu, cine știe de unde poate răsări șansa translării pe marele ecran a romanului lui Viorel Savin. Poate citește această pagină și vreun cineast interesat și atras de povestea Cinesuntei...

Ionel NECULA

RESURECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Ceea ce m-a surprins la istoricul Serghe Bucur – și asta nu de acum, la lectura ultimei sale cărți, *Heralda* (Editura Eikon, 2016), ci de când îi tot urmăresc prestațiile publicistice – este grija autorului, abilitatea sa pentru bine conceput și bine înfăptuit. A scris o carte despre Nicolae Bălcescu, probabil cea mai completă și mai articulată abordare a liderului pașoptist, în care eroul este așezat într-un cadru generos, laolaltă cu toate pulsațiile veacului pe care l-a străbătut meteoric, grăbit și cu semnul tragicului la cheia destinului său.

Documentația privind epoca și implicarea lui Bălcescu în văltoarea acelor evenimente ce traversau țara și Europa este atât de riguroasă încât, iată, autorul revine asupra subiectului și în noua sa carte – circumscrisă aceleiași epoci și acelorași personaje. Istoricul nu se autopastășează și nu renunță nici în noua sa lucrare la acribie, la rigoare, la document, dar aduce totul într-o partitură narativă, de parcă ar dori să ne convingă că nici abilitățile scriitoricești nu-i sunt străine.

Serghe Bucur își dovedise deja calitățile epice odată cu

publicarea, în 2015, a romanului *Neant*. Colaje despre suferință – una dintre cele mai izbutite dispunerii românești apărute în ultimele decenii. Toți cei care au comentat cartea au subliniat apăsător noutatea problematicei adusă în partitură epică de autor, precum și aptitudinile narative indiscutabile.

Heralda (Eikon, 2016) conține mai multe nuvelete, ceea ce înseamnă că autorul s-a repliat, cu arme și bagaje, în albia primitoare a beletristicii, asumându-și, firește, rigorile genului narativ. Câteva din aceste nuvelete, cum am arătat și mai sus, sunt circumscrise aceleiași epoci pașoptiste și aduc în substanța lucrării aceleiași personaje istorice – abordate însă dintr-o perspectivă narativă, completând, într-un fel, ceea ce istoricul devoalase deja cu dovezi, documente și mărturii. Naratorul îl completează pe istoric cu detalii și amănunte pe care istoricul nu le-a intuit sau nu le-a dat importanță. Epicul umple golurile

rămase de la istoric cu intuiții și fabulații. În locul acribiei intervine ficțiunea și dispoziția pentru fantezie a autorului, altfel spus, în narațiune se induc trăiri și simțăminte ale prozatorului. Este exact ceea ce a încercat Camil Petrescu în eșautul său roman *Un om între oameni*, consacrat lui Nicolae Bălcescu.

Prin cele câteva nuvelete inspirate din aceleiași tulburătoare evenimente pașoptiste, Serghe Bucur își completează demersul istoric anterior cu aplecările sale pentru ficțiune – o ficțiune care nu tulbură documentul istoric, ci doar îl complințește cu intruziuni subiective și cu calitățile care-l validează ca scriitor. Serghe Bucur este, orice s-ar spune, un scriitor autentic și, dacă mai există cineva neconvins din lectura scrierilor sale anterioare se va convinge, cu siguranță, în urma acestei noi isprăvi literare.

Heralda dovedește abilități evidente întru reabilitarea romanului istoric – un gen literar ignorat, ba chiar aflat în mare suferință în momentul de față.

(continuare din numărul trecut)

M.Ă.P.: În acești unsprezece sau aproape doisprezece ani, Eugenio Coseriu publică, pe lângă Sistema, norma y habla, lucrările Sincronía, diacronía e historia, Sustancia y forma del contenido – cu alte cuvinte, întreaga sa doctrină – la care ne vom întoarce în mod constant. În același timp, el formează un Departament de Științe Umane, căci, atunci când ați ajuns la Montevideo, nu exista practic nimic. Cum ați creat ceea ce a ajuns să fie Școala de la Montevideo?

E.C.: În Italia, să spunem că făcusem tot ce se putea face. Îmi dedicasem timpul lecturilor infinite și apoi acestei munci zilnice. În schimb, în Uruguay, deoarece aveam deja o poziție foarte bună, într-o epocă potrivită și deoarece țara aceasta este foarte generoasă din toate punctele de vedere, mi s-a dat posibilitatea de a munci eficient. Mi-am împărțit munca, responsabilitățile, în trei secțiuni. Pe de o parte, ceea ce trebuia să fac pentru a-mi câștiga traiul, căci acum crescuse familia, mi se năștea alt copil, deci aveam nevoie de încă un curs, și atunci întrebam: Hai să vedem, ce curs liber există? Căci acolo posturile se plăteau astfel, după numărul de cursuri. Mi se spunea „Nu este ocupat cel de estetică”. „Foarte bine, atunci iau eu estetică”. „Se pare că latina e liberă”. „Bine, atunci iau latina.” Atunci am ajuns să predau aproape opt cursuri diferite, adică latină, introducere în lingvistică, filosofie și limbaj, estetică, istoria limbii spaniole, seminarul de istoria limbii spaniole etc. Aceasta avea, să spunem, și o funcție formativă pentru mine însumi, pentru că, predând, omul învață. Pe de altă parte, trebuia să fac tot ce era de făcut acolo. Eram într-o țară care nu avea tradiție în ceea ce privește lingvistica, nu avea tradiție în științele umaniste, în afară de formația autodidactă a câtorva persoane. Nu exista bibliografie îndeajuns, lipseau revistele, colecțiile de reviste din secolul XIX nu existau. Prin urmare, lingvistica descriptivă sau istorică nu se putea, practic, face. Sau lingvistica descriptivă se putea face doar la nivel local.

Se mai putea face, să zicem, ceea ce se poate face fără multă bibliografie, o lingvistică mai veche, ce se putea face doar cu mintea. Doar cu mintea, ceea ce poți face este mai ales teorie, dacă știi, mai mult sau mai puțin, faptele. După cum spuneam, se putea face teorie și eu m-am apucat de la început de asta, în ceea ce privește nivelul științific. De la început am intrat în discuțiile purtate la nivel internațional, căci nu merită să pui probleme care nu sunt de interes actual în lumea științifică și în științe în general, într-o anumită etapă de dezvoltare. De aceea m-am dedicat acestui domeniu, iar problemele cu care ne confruntam în acea vreme erau cele ale schemelor și dualităților, dihotomiilor lui Ferdinand de Saussure, care se prezentau sub forma limbă și vorbire, sincronie, diacronie etc. Era nevoie să intri în discuție în legătură cu aceste probleme și să o faci de pe o poziție cât mai avizată cu putință. Asta, pe de o parte. Pe de altă parte, trebuia să facem tot ce se putea, tot ce trebuia făcut, ce voiam, dar mai ales ce puteam face. Trebuia făcut ceva pentru studenți, pentru a-i forma pe studenți și nu numai pe ei, ci și pe profesorii de liceu care terminau institutul de profesori, ca și pentru a-i pregăti pe discipolii pe care...

M.Ă.P.: Urma să-i transformați în cercetători și profesori.

E.C.: ... Care ar fi putut să se formeze, și, prin urmare, să-i formăm și pe cercetători. Și de asta trebuiau făcute multe, atât pentru studenți, cât și pentru cercetători, manuale, o introducere în lingvistică, care s-a publicat chiar atunci și s-a multiplicat într-o manieră foarte precară, cât mai ieftin posibil... Cartea a mai apărut mult mai târziu în Mexic, și după aceea în Madrid, aceasta, care este din '51. Aceasta a fost primul meu an la Montevideo. Și trebuiau făcute texte!

M.Ă.P.: Dar educația propriu-zisă?

E.C.: Trebuia să facem texte. Am făcut o antologie de texte despre estetică, pentru studenții care făceau cu mine estetica, apoi am făcut o antologie de texte pentru seminarul de istorie a limbii, începând cu latina veche și până la El Cid, el Autor de los Reyes Magos, apoi am făcut antologia textelor de latină pentru orele de latină etc. Cu alte cuvinte, toată această muncă trebuia realizată pentru studenți, pentru că nu exista nimic, nu existau, pur și simplu, manuale și cărți de studiu...

M.Ă.P.: Dumneavoastră mi-ați spus odată, în legătură cu formarea școlii de la Montevideo, ceva care m-a surprins foarte mult, și anume felul în care ați adus, ați chemat diferite persoane ca să predea, de exemplu, dialectologie sau altele... Este ceva ce mie mi s-a părut foarte straniu.

Ideile care se dau nu se pierd

E.C.: Înțeleg. Acesta a fost principiul meu călăuzitor în Montevideo, și cu atât mai mult în Germania: Dacă cineva își dorește cu adevărat să lucreze, să facă mai întâi ceea ce cu adevărat îl interesează și unde lucrează mai cu spor. Cu alte cuvinte, nu-i pot cere eu cuiva pe care îl interesează, să zicem, planul concret și munca pe câmp, să-mi facă teorie! De asemenea, nu-i pot spune celui interesat de stilistică să facă dialectologie. Sau, poate, mult mai târziu, când el își va da seama că-i sunt necesare și alte puncte de plecare, atunci da, s-ar putea. Pentru a cuceri pe cineva, trebuie început cu ceea ce îi place lui și cu ceea care îl interesează!

M.Ă.P.: Îl atrage.

E.C.: Și ceva care, într-adevăr îl atrage. În loc să spunem că nu trebuie să așteptăm, că trebuie să facem asta și cealaltă, începem imediat cu asta și îi dau materialele pe care le am eu, dacă le am, în legătură cu acest aspect, îi dau bibliografia, dacă o am, legată de problema în cauză, și îi dau chiar idei pe care

le poate dezvolta ulterior. Căci ideile sunt bune din categoria celor care se dau și nu se pierd. Cu ideile rămânem. (În acest punct, filmarea convorbirii s-a întrerupt câteva minute). Sunt, adică, oameni care s-au apropiat de mine și pe care, în realitate, nu pot spune nici măcar că i-am format eu, ci s-au format, așa, în jurul acestei societăți. Făcuserăm un cerc de lingvistică, organizaserăm o bibliotecă și, mai presus de orice, făcuserăm un fișier al cărților existente, pentru că nu existau cărți, sau existau prea puține. Atunci, le foloseam ori pe ale mele ori pe cele ce se găseau în diferitele biblioteci publice și private din Montevideo. Și cred că aceasta a fost una dintre operele mele cele mai importante! În ciuda trecerii timpului, țin să o menționez, pentru că primul lucru pe care l-am făcut, văzând că nu existau destule cărți, a fost să întreb cine, dintre cei de la bibliotecile publice sau private, avea cărți de lingvistică! Și am trimis un grup de studenți la acele biblioteci, să fișeze tot ce se găsea, chiar și la persoane fizice, avocați, profesori de la Facultatea de Drept etc., care aveau cărți de lingvistică în calitate de pasionați ai domeniului. Bineînțeles, le spuneam că nu doream să îi deranjăm, însă doar dacă, din întâmplare, vom avea nevoie de o carte, să ne permită să apelăm la biblioteca lor! Iar fișierul care s-a realizat era demn (aproape) de un oraș universitar european, cu tot ceea ce găsisem în bibliotecile

profesoarei dr. María Ángeles Pastor, în cadrul Facultății de Filosofie și Litere a Universității din Granada, în prezența prof. dr. Cándida Martínez López, decan al acelei Facultăți la vremea respectivă. Discuția s-a desfășurat în ianuarie 1993, cu o zi înainte de ceremonia de acordare a titlului de doctor honoris causa al Universității din Granada către marele învățat. Am considerat util să punem la dispoziția numeroșilor săi simpatizanți și a adepților români ai teoriilor lui Eugeniu Coseriu o versiune în limba română a acestui interviu. Pentru „culoarea locală” a dialogului, am păstrat în textul transcris forma sub care compatriotul nostru este universal cunoscut (Eugenio Coseriu). Mulțumesc d-rei drd. Andreea-Giorgiana Marcu pentru transcrierea textului și traducerea acestuia din spaniolă în limba română. (Eugen MUNTEANU)

publice și private. Am făcut așadar fișarea, pentru fiecare se nota, cu sigle, unde se găsea opera cutare și cutare. Și atunci, când se dădea o bibliografie, studentul care trebuia să realizeze un referat căuta acolo prima dată și vedea cum cartea respectivă se găsește în locul cutare și cutare! Dacă cartea era la o bibliotecă publică, nu era nevoie să meargă să deranjeze nicio persoană fizică. Dar dacă nu... Și, în mod ciudat, s-au găsit, de exemplu, foarte multe cărți de lingvistică, deoarece, din întâmplare, existase un bibliotecar pasionat de acest domeniu la... Biblioteca Centrului de protecție a șoferilor sau a conducătorilor auto, cum spuneți voi în Spania, acolo se zice șoferi!

M.Ă.P.: Existau multe manuale acolo, multe cărți de lingvistică.

E.C.: Da. Multe cărți de lingvistică, în Biblioteca Centrului de protecție a șoferilor.

M.Ă.P.: Bun. Va trebui să părăsim acum Uruguay-ul, cu mențiunea că...

E.C.: Dar... spuseseam ceva în legătură cu Uruguay, despre ce se făcuse acolo cu munca aceasta...

M.Ă.P.: Toate operele pe care le-ați publicat la acea vreme.

E.C.: Da. Multe dintre ele au fost începute acolo și publicate între timp, multe nu s-au publicat încă și le am în manuscris, unele într-un stadiu destul de înaintat de redactare. Spre exemplu, vorbesc despre o teorie generală a numelui propriu. Sunt scrise în jur de 560 de pagini. Mai este apoi această teorie referitoare la problema corectitudinii idiomatice, pe care a făcut-o Luis Juan Piccardo. Eu am făcut partea teoretică și el trebuia să facă partea de istorie a criteriilor de corectitudine în gramatica spaniolă. Alte scrieri, de exemplu, lucrările despre Vives, le aveam încă de pe atunci și în momentul când apărea, în Germania, ceva urgent de trimis, o contribuție pentru un volum omagial sau ceva asemănător, le aveam la îndemână.

M.Ă.P.: Apelați pentru asta la lucrările din Uruguay, nu-i așa?

E.C.: Da, la cele pe care deja le făcusem în Uruguay.

M.Ă.P.: Căci, pe lângă asta, în Uruguay predați și cursuri de lingvistică spaniolă și tot acum începeți să deveniți interesat de limba spaniolă, de autori precum Luis Vives etc.

E.C.: Da.

M.Ă.P.: Bine! La fel ca și România, Uruguay v-a onorat – sau s-a onorat pe sine – în 1980, acordându-vă al doilea doctorat honoris causa. Același lucru se întâmplă în multe țări din America Latină, la care țineți atât de mult și de la care vă revendicați. Vi se acordă și aici numeroase doctorate, în Argentina, Chile, Peru etc. Vorbesc în cunoștință de cauză despre interesul deosebit pentru spaniola din America Latină, căci

asupra acestui subiect insistați în numeroase ocazii chiar dumneavoastră înșivă. În ce se concretizează acest interes deosebit pentru spaniola din America?

E.C.: În puține cuvinte, s-ar putea reduce la ceea ce susțin în eseu *El español de América y la unidad del idioma (Spaniola din America și unitatea limbii)*. A spune că spaniola din America Latină amenință unitatea limbii e la fel cu a spune că spaniola din Spania amenință unitatea limbii, pentru că se îndepărtează de spaniola din America Latină. Căci limba utilizată în America Latină este pur și simplu spaniolă, este o formă a spaniolei la fel de legitimă ca cea din Spania. Aceasta poate avea, parțial, altă normă, dar nu este, în relație cu limba spaniolă în general, nici limbă-ficivă, nici o derivare, ci pur și simplu spaniolă. Prin urmare, putem spune că nimic nu amenință unitatea limbii spaniole și nici nu amenință să devină altceva decât este. Când spunem lucrurile acestea ne gândim la o exemplaritate panhispanică. Cu alte cuvinte, trebuie să existe o limbă exemplară, o normă exemplară a limbii, limba standard în Europa și în țările latino-americane. Trebuie să ne gândim la posibilitatea unei exemplarități care să ia în considerare și spaniola din America Latină, care are deja o importanță enormă în lume, și în literatură și cultură în general, la fel ca în plan idiomatice.

„AM AJUNS SĂ FIU UN «CETĂȚEAN AL LUMII»”

- interviu inedit cu savantul EUGENIU COȘERIU - (II)

În spațiul virtual al Internetului poate fi vizionată una dintre puținele înregistrări filmate cu marele lingvist Eugeniu Coseriu (1921–2002). Adresa este: <https://www.youtube.com/watch?v=Nm7bZlccFF4>, filmul fiind încadrat într-o serie intitulată El intelectual y su memoria. Pe durata a aproximativ o oră și jumătate, înregistrarea conține un interviu pe care savantul român l-a acordat în Spania

M.Ă.P.: În ceea ce privește numărul de vorbitori...

E.C.: În plan idiomatice, în ceea ce privește numărul de vorbitori, în America Latină există orașe care egalează, ca număr de locuitori, populația întreagă a Spaniei. Așa că putem spune că...

M.Ă.P.: ... sunt mult mai...

E.C.: După cum spuneam, Spaniei îi port la fel de mult drag pe cât îi port Americii Latine! Spuneam odată că spaniolii din Spania trebuie să se convingă de faptul că „Madridul este capitala Spaniei, dar nu este capitala limbii spaniole”.

Ați rămas la renumita universitate din Tübingen

M.Ă.P.: Hmm. De acord. Ajungem astfel la perioada petrecută în Germania, începând din anul 1963, până în vremea noastră. Este ultima țară pe care ați vizitat-o în periplul dumneavoastră științific. Și, aici, ați rămas la renumita universitate din Tübingen. Întrebarea care se impune, dintre cele de dinainte, este, din nou, de ce ați plecat din Uruguay și de ce ați ajuns la Tübingen? Poate că răspunsul are legătură cu visul pe care îl aveți la început, în copilărie, cu Heidelberg, cu Tübingen...

E.C.: Din același motiv pentru care v-am povestit toate cele dinainte. Am ajuns aici în Germania pentru a avea mai multe posibilități, mai multe posibilități de cercetare și mai multe modalități de a forma cercetători. În realitate, tot ceea ce putusem realiza la Montevideo, atât cât mi-au permis posibilitățile, realizasem deja. Existau acum cercetători, exista o bibliotecă, aveau reviste. Când am ajuns eu, la început, nu se primea nicio revistă, și la plecarea mea Departamentul de Lingvistică era abonat la 72 de reviste. Așa că, practic, acolo nu se putea săpa mai adânc, nici nu mai puteam ajunge să-mi extind munca și teoria. Prin urmare, cum mi s-a oferit ocazia nu am ezitat. Nu am fost niciodată eu cel care căuta catedre, nu am cerut și nu m-am prezentat niciodată la concursuri, nu am aspirat să ajung la ele, căci nu mi-ar fi plăcut să fiu respins! În felul acesta, nu mă prezentam niciodată la concursuri... (râsete).

M.Ă.P.: Cea mai bună cale pentru a nu fi respins este, așadar, să nu te prezinți la concurs...

E.C.: Da! Nu m-am prezentat la niciunul dintre ele! Prin urmare, îmi vedeam liniștit de treabă în Montevideo, așteptam să mă cheme cineva. Și, iată, în 1963 am fost chemat, practic în același timp, la trei universități din Germania: Bonn, Frankfurt și Tübingen, una din Olanda, Leiden, și o universitate din Statele Unite, Seattle, în Washington. În contextul acesta, am putut alege, și nu am fost nevoit să suport umilința de a mă prezenta, să văd dacă mi se dă sau nu ceva.

Grigore ILISEI

HRISOVUL DOMNIȚEI TAPISERIEI ROMÂNEȘTI

Domnița Tapiseriei Românești, Cela Neamțu, și-a lăsat semnele lucrării sale măiestre în multe din colțurile pământului. În România creațiile ei se găsesc pretutindeni în muzee, instituții, colecții particulare. La fel, în lumea largă odoarele sale împodobesc spații private cât și de for public. Câteva dintre tapiseriile ce alcătuiesc un ciclu, „Ferestre pentru Ierihon”, sălășluiesc de ani buni în Așezământul Românesc din cea mai veche cetate a lumii, însemnând-o cu sigiliul inconfundabil al frumuseții nepereche. În acest spațiu sacru, Cela Neamțu a plăsmuit ferestre prin care privirea intră de-a dreptul în ceruri pe raza mirifică a luminii preacurate, ce împletește teluricul cu celestul, efemerul cu veșnicia.

Cela Neamțu este un creator care a marcat cu o contribuție originală evoluția artei tapiseriei și nu doar a celei românești. Artele frumoase au atras-o și captivat-o încă din copilărie, deși în cantonul de cale ferată de pe căpătâna culmii Piciorul Lupului de lângă Iași nu existau întrupări artistice semnate de meșteri ai vizualului plastic. Gustul pentru frumos al mamei, ce răzbătea din macaturile și împletiturile sale, au presărat însă de atunci în ființa atât de sensibilă a Celei sămânța din care s-a ivit ceea ce a reprezentat sensul și pasiunea vieții sale, tapiseria. Călită de traumele războiului, cu tragicele sale urmări trupești, Cela Neamțu a pășit, și nu ușor, ci după un prim eșec, în lumea artelor cu dârzenia și determinarea de a face, ea, un om obișnuit, cum o mărturisește, lucruri neobișnuite. A optat pentru tapiserie la Institutul „Nicolae Grigorescu” poate ascultând glasul instinctului și simțind că astfel ar putea duce mai departe iscusința și talentul atâtor semene, care, aidoma măicuței ei, în veacuri și milenii, au migălit la războiul de țesut, cu iglița și alte felurite unelte, bunuri casnice nimbate de splendori necăutate, dar adevărate. Cela a îmbrățișat truda războiului, gherghefului și acului cu gândul de a o metamorfoza în arta cea sublimă, nobiliară, cu vrerea de a se exprima în felul său unic și a așterne pecete de neșters. Ca să izbutescă s-a pregătit exemplar. Și-a însușit tainele desenului, a prins secretele colorismului, a deslușit misterele formelor sculpturale și a pătruns în intimitatea tehnicilor arhitecturale. Cu aceste îndemânări tenace dobândite și cu har miruite, Cela Neamțu a purces la lucrarea sa de o factură personală. S-a mai adăugat acestor elemente încă un lucru esențial în definirea „poeticii sale savante”, cum o definea Constantin Ciopraga într-un substanțial și analitic articol. Este vorba de osmoza pe care artista a reușit-o,

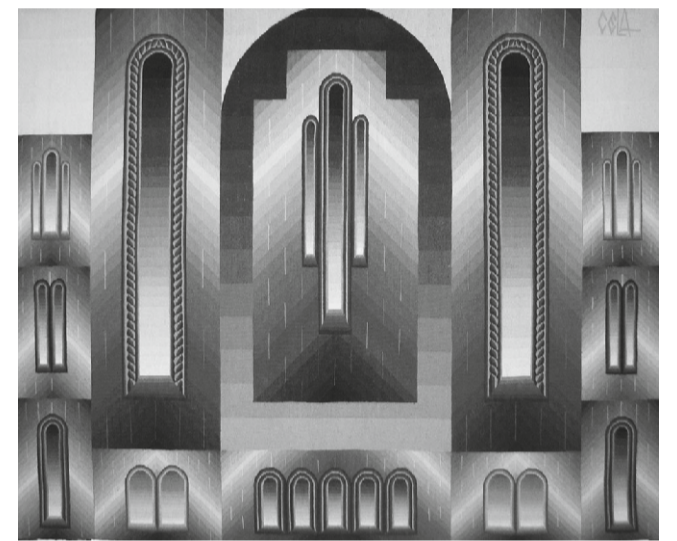
individualizându-se, între țesutul pe verticală, haute lisse, caracteristic tapiseriei, și brodatul cu noduri, la care au apelat cei vechi la Putna, dând la iveală capodopere ale broderiei artistice de răsnet universal, precum „Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop”. Ajungând în studenție la citoria ștefaniană, Cela Neamțu a fost fascinată de rafinamentul și singularitatea acestei tehnici de coasere, cunoscută ca „punctul de la Putna”. I s-a revelat atunci că motivul și-ar putea găsi loc în tapiserie, lărgindu-i și sporindu-i expresivitatea și înobilând cu nestemate suprafețele poate mai terne ale tapiseriei în viziune clasică.

Întoarsă în atelierul ei a început să lucreze în această manieră cu o răbdare mănăstirească și a produs un veritabil miracol în străvechea tehnică a artei țesutului. A conferit tridimensionalitate tapiseriei cu ale sale elemente sculpturale și arhitecturale, de la torsadele de inspirație brâncovenească la arcadele din croiala bisericilor moldave. Monumentalitatea s-a logodit în operele sale cu grația, pentru că Cela Neamțu a deschis larg toate stăvilarele bucuriei de a zămisli artistic și a lăsat să se reverse în șuvoaie diafane toată jubilația ei lăuntrică, una de natură genuină. Cum bine s-a observat de mulți dintre comentatorii ai creațiilor ei starea de care sunt impregnate lucrările sale de mai mici sau mai mari dimensiuni e una de vrajă, de slăvire și ofrandă a minunățiilor dumnezeiești de pe fața pământului. E o rostire creatoare imnică, cu luminozități și purități parcă boticelliene. Asprimea materialului de lucru dispăre sub scaldă puzderiei de lumină ce inundă suprafețele și prin culoarea meșteșugit potrivită, cu irizări și moliciuni mângâietoare. Nu mai e nevoie, în modul acesta procedând, nici de fir de aur, de argint, ori de mătase. Lâna din care ridică „zidirile” își schimbă uimitor natura, căpătând prețiozități ca de meșter aurar. Decorativismul, specific tehnicii, atinge sublimități de expresie, nefiind o valoare în sine, ci subsumând-se țelului căruia i se dedică jertfitor artista, acela al solemnității și somptuozității, dar și mesajului lor metaforic și simbolistic. Ești poftit să te bucuri privind plămuirile ieșite din mintea și mâinile Domniței, să trăiești din plin sărbătoarea la care ești parte, să te împărtășești din darul ales și, totodată, să lași slobodă imaginația și să vezi universuri generos sugerate.

Despre toate acestea dau seamă tapiseriile semnate de Cela Neamțu, încununate cu recunoașteri supreme, precum Medalia de Aur a Salonului Artiștilor Francezi de la Paris din 2006, sau Premiul „Ion Andreescu” al Academiei Române. Aceste

încântătoare „stofe de palat al zânelor”, cum le numea Ion Frunzetti în 1983, au cucerit lumea. Dar artista își etalează minunatele ei strădanii și în alt cadru. Sunt cărțile testimoniale. Albumului apărut în 2002, sub semnătura unui prestigios cunoscător al artelor, Dorana Coșoveanu, i se alătură acum într-un și mai cuprinzător format ca un hrisov domnesc, „Tapiserie”, Cela Neamțu, carte tipărită ca și anterioara la „Monitorul Oficial”. De această dată albumul, ce-i „hronic” al vieții și operei Celei Neamțu, s-a rânduit în însăși viziunea artistei. Impunătorul op se deschide cu o profesiune de credință a Celei Neamțu, care ni se destăinuie, spunând simplu că „muncește spre a smerenie spre a dăru frumusețe semenilor”. În paginile albumului se împreună reproducerile numeroase și de bună calitate cu o bogată crestomație a unora dintre cele mai pătrunzătoare texte scrise ca marginalii la expoziții. Lungul șir al acestora se întinde din 1966, anul absolvirii înaltelor studii de artă, până în zile de azi. Însemnările, purtând semnăturile unor nume de rezonanță, de la Ion Frunzetti la Cornel Radu Constantinescu și Dorana Coșoveanu, de la Constantin Ciopraga la Iolanda Malamen, surprind și conturează personalitatea puternic originală a artistei. Rândurile cei-i sunt consacrate, dovadă a unei ample și profunde receptări a operei, conțin în același timp un puternic vibrato afectiv, unul ce se împerechează fericit cu tumultul sufletesc al celei care ne-a dăruit „zidirile de lână”, cum la zice ea însăși făptuirilor creatoare.

Cu acest „hrisov” Cela Neamțu a descins în florar 2017 la Iași, matricea sa trupească și spirituală, și l-a adus ca ofrandă la altar școlii sale, Liceului „Oltea Doamna”, „Mihai Eminescu” din prezent, unde a fost celebrată ca ilustră absolventă într-o emoționantă întâlnire a generațiilor.

Întreaga expoziție a lui Gheorghe Zărnescu dispusă pe simezele Galeriei Dana în această perioadă este o mare instalație din care pulsează multiple sensuri, semne, simboluri, uneori antitetice, alteori părănd a se descoperi cu mirare unul pe celălalt.

Gh. Zărnescu preia simboluri ale lumii contemporane, atât rurale cât și urbane, articulând forme hibride, deturnând atât funcționalitatea de bază dar și simbolul ca atare, făcând să dialogheze materiale eterogene ce la rândul lor și fără eforturi se contopesc. Conținutul conceptual al noțiunii de „simbol” în cazul lui Gh. Zărnescu pleacă de la sensul avut în greaca veche, de la verbul a uni, a lega două părți separate, îmbinarea a două jumătăți. Artistul operează cu uniuni aparent antitetice în ceea ce privește materialele folosite dar și obiectul creat. Fiecare lucrare în parte este compusă din fragmente, imagini, semne care nu se lasă deslușite cu ușurință. Imaginea de ansamblu contopesc elementele într-un întreg, care, pe alocuri, ne apare ca un dat. Extrăgând din instrumentarul gospodăriilor românești greble, coșuri de nuiele, roți, Gh. Zărnescu le înzestrea cu aparențe noi, dislocate de context, dar care prin calitatea estetică invită la reflecție. Mai mult decât atât, preluarea elementelor specifice spațiului tradițional românesc trimite la

OMUL ISTORIE: GHEORGHE ZĂRNESCU

Maria BILAȘEVSKI

nevoia unei ierarhizări, a unei întoarceri a omului modern la arhaic, din care extrage acele elemente ce dau sens evoluției, dar pe care le demitizează prin asocierile încrucișate. Operația la nivel semantic se realizează prin ironie și transmutare, așa cum se poate vedea în lucrările „Cazmalele cerului”, „Centaur cu coș de nuiele”.

Trimiterea nu se face doar la arhaic versus modern, sub forma parodierii evolutive a obiectului, ori la dualitatea funcțional vs estetic, ci mai degrabă la două forțe complementare, a masculinului și femininului, putere vs fragilitate.

Gh. Zărnescu transformă orice obiect cotidian, banal, într-un obiect de artă. Cum? Nu doar prin înzestrarea acestuia cu o virtute anume, nu ca un statement față de modernitate, ci prin depășirea stereotipiilor.

Cred că această expoziție retrospectivă este în fapt o trecere prin istoria artei filtrată prin ochii artistului, un jurnal intim al acumulărilor. De la interpretări ce amintesc de desenele rupestre, la fragmentele de lemn așezate astfel încât denotă în același timp un obstacol dar și o formă de ascensiune, la cruci arse, echilibre instabile, la jocul dintre linii, mai ales în cazul crucii, toate probează nevoia găsirii echilibrului.

Multe dintre lucrări par a căuta o exprimare umanizată, fie că aceasta este sub o formă antropomorfizată sau zoomorfizată, fie prin atribuirea unor însemne acelor obiecte în care este recognoscibil registrul omenirii.

Alături de aceste însemne se ridică portrete și autoportrete, suferinde, într-un puternic contrast cu suprafața pe care au fost proiectate. Cutii de carton de la produse de larg consum

servesc drept pânză unor stări mai degrabă decât fizionomii. Coduri de bare sau pictograme, simboluri, litere și cuvinte se întrepătrund cu chipuri ce adesea par a fi avertismente față de ceva. Cranii de schelet, cu o trăsătură amplificată amintesc de acest simbol regăsit adesea în pictura flamandă de secol. XVI, mai exact de vanitas, servind drept un memento mori, o evidențiere a efemerității plăcerii și a vieții.

Săgețile, semnele ce indică direcția, adesea în sens descendent, sunt dublate de linii intersectate ce formează un X sau o cruce în X, amintind de interdicțiile rutiere împreună cu semnul exclamării, într-un joc în care imaginația este singura salvare în fața normelor.

Nu cred că Gh. Zărnescu vrea să fie un profet postmodern, nu taxează decât ironic hibeale sau transmutațiile vieții și artei actuale, le cerne prin sита propriei viziuni artistice și le prezintă cu o sinceritate nedisimulată.

UN SAFARI ART(ICULAT) IMPRESII DE RECENT ABONAT

Pentru că topurile mi-au dat mereu bății de cap, recunosc că nu, n-am, statistic, verificat, dacă **Art Safari** e sau nu, după cum e prezentat, „*cel mai amplu eveniment anual destinat artei românești și regionale*” din momentul dat. Am însă deloc vaga impresie c-ar fi, în schimb, cel mai mediatizat. Un plus ce a facilitat și amplificat ulterior, constant, senzația că are în spate o istorie lungă și „grea” în ciuda celor doar 4 ani câți au trecut de la start.

Flancat între timp de reacții în contrast și pe alocuri virulente ciocniri (verbale) între susținătorii înflăcărați și opozanți, între cei dispuși întotdeauna „a sări calul” și bariera în plan mental și iubitorii rutinei până la blocaj, proiectul își atinge până la urmă scopul scontat. De fapt, tind să cred că numele i se pliază perfect și-l definește cu substrat. Art Safari nu e vreun preludiv muzeal, nu e

de ritm și stare, pe care în mod normal le-ai fi anticipat, dar diferit de orice vei fi crezându-te stăpân pe informație, prefigurată. Să spunem doar că un sentiment dual, aproape bizar, m-a însoțit constant, etaj după etaj, cinci la număr mai exact, pentru că anul acesta evenimentul a experimentat avântul pe verticală, cu destul de mult curaj. Spun curaj, conștientă fiind că alegerea **Galeriilor Kretzulescu**, pe post de cartier general, cam asta impunea. Cunoscut drept *fosta clădire a Securității* și părăsit (excepție face doar parterul închiriat de Librăria Humanitas) de peste 20 de ani, locul îți dă fiori pe șina spinării, de cum ai intrat. (Mai cu seamă dacă ai făcut anterior imprudența de-a lua Calea Victoriei la pas și-a vizita un muzeu – **Muzeul Vârștelor** – de a cărui boemă și-e aproape imposibil să te desparți).

Și totuși, dacă-i acorzi răgaz, nu poți să nu constăți, în ciuda tensiunii insistente, că ai de-a face cu un melanj interesant și un imobil a cărui răscură de destin te va, inevitabil, mișca. Construită după planurile lui G.M. Cantacuzino și Duiliu Marcu, clădirea se remarcă în perioada interbelică prin galeriile sale inspirate din arhitectura clasică italiană. În interior, labirintul coridoarelor și intrândurile arcadă a încă multora dintre camere amintesc, estompat, de faima unui palat. De altfel, așa a și fost mobilat, costurile fiind suportate de eforul Emanuil Kretzulescu și fiul său, Nicolae. Pentru că cel din urmă deținea, după stagiul parizian, un valoros doctorat în fizică, pe lângă alte activități, blocul „Galeriile Kretzulescu” era menit să devină... Centru de Cercetare Atomică, cercetările fiind începute în comuna Roșu, acolo unde fuseseră pre-amenajate un laborator și un bazin, alimentat cu apă din Dâmbovița, pentru răcirea dispozitivelor/ instalațiilor viitorului centru atomic bucureștean.

Închizând paranteza și revenind la azi, descoperi frapantele camere-celulă, sau cele antifonate cu lemn de stejar, unde sesiunile de interogare/ ascultare se desfășurau după tiparul rău-famat, sursele anemice de iluminare, pereții scorjiți, suprapunerile neuniforme de parchet vechi sau ciment pe care pășești și primești dintr-un trecut recent și negru, vești. Memoria locului e o formă de expunere în sine și, de la existența unei camere obscure, la toate afișele cu rol informațional, cei interesați pot palpa mai acut decât ar fi căutat, tot acest funest interval temporal.

Trecerea spre universul plin de culoare al spațiilor restaurate e marcată subtil prin artificii estetice dispuse inspirat. Un perete albastru pe care avioane de hârtie par să fi aterizat arbitrar, un hol viu pictat în nuanțe tari, lampadare de hârtie, obiecte decorative de pai, un velociped răsărit din neant îți reacomodează treptat privirea și-ți aduc la loc inima. Inima aceea dispusă a se bucura de finisaj. Simultan, suita instalațiilor de artă care includ în arsenal tehnologii de ultimă generație, face ca amestecul de stări și senzații vizual-olfactive să-ți pară ireal.

Dincolo de al decorului bulversant, de aerul ușor rarefiat între expozanți, departe de furnicarul la **Ciclop** experimentat și de realitatea că Luchian a părut la rândul-i ușor subminat de mediul auster și antifonat ce i-a fost alocat (deși se pare că s-au, corespunzător, urmat condițiile tipice de expunere, de la lușii la parmetrii de temperatură și umiditate necesari), au existat verosimile puncte tari. Iar la acest capitol diversitatea e, cred, cel mai bun aliat. Diversitate în mai mult de-un plan. A existat înainte de orice elan și o agendă program, înafara expozițiilor permanente, două dintre etaje rulând practic pe segmente de interval, alți și alți expozanți. Iar tot acest schimb de energii a fost suplimentar condimentat cu un complex program educațional: conferințele Art Dialogue, vernisaje și prezentări de artist, lansări de carte și, desigur, segmentul Art Safari Kids. Dedicat copiilor, acesta a bifat ateliere de pictură, sculptură, colaj, dar și tururi ghidate de către elevii de la artă.

Pavilionului muzeal închinat lui Luchian și tinerilor independenți i-au dat replica „Însemnările din teritoriu” (**Notes on a landscape**) curatoriate de Wim Waelput, fondatorul KIOSK și reunite într-o a doua permanență a evenimentului, Expoziția centrală. Arborând conexiuni pluridisciplinare pe cât de versatile, pe atât de halucinante, reunite într-o perspectivă transistorică ce surprinde arta românească prin lucrări de la începutul modernismului până în contemporaneitate, expoziția pune nu doar accentul pe factorii identitari și geopolitici refractari, dar și oferă o lectură alternativă înțelegerii convenționale a istoriei artei. **Identitatea Fluidului, Artiștii ca martori, Artistul hibrid, Preaiubitul meu București și Decolonizarea Sinelui** sunt cele 5 capitole menite să tranșeze noțiunea de identitate, impactul

schimbării mediilor sociale și politice asupra producției artistice, investighează practici ale spațiului public (controlat) sau recunosc potențialul liberator al celui privat, pentru a decanta într-un final apariția unei noi scene de artă și implicat a unei noi identități culturale în tranziție.

Privită așa, România e un puzzle fascinant. O regăsești punând cap la cap sau strat peste strat, *coloana fumie* (Mircea Cantor), măștile populare ale Ioanei Nemes, serpentina mandală a Victoriei Zidaru, media playerul sfințit (Dan Acostioaei), tripticul *Femeile, Grevistul, Noaptea* al Getei Brătescu, *Flământul* lui Octav Băncilă, grafica proletaristă (Vasile Dobrian), chipul din fotografia lui Miklos Onucsan, cu a lui pancardă, *Aici ajung în fiecare dimineață* sau pelicula obsesivă, de-un sfert de ceas și două cadre, a lui Ion Grigorescu despre cutremurul '77, primul pas pe care natura l-a făcut, înaintea celui de comunism dictat, în direcția reconfigurării sociale și arhitecturale ce-au urmat. De la Nicolae Grigorescu la Ion Grigorescu, lista comună a expozanților este ea însăși un spectaculos colaj pe care întâlnești nume ca: Gellu Naum, Horia Bernea, Geo Bogza, Camil Ressu, Constantin Daniel Rosenthal, Gheorghe Tătărescu, Nicolae Tonitza versus Harun Farocki & Andrej Ujică, Paul Gherasim, Teodor Graur, Caius Grozav, Judit Angel, Peter Hügel sau Florin Hornoiu.

Dar dincolo de larghețea stilurilor expuse, vorbim despre un concept captivant: ediții princeps de reviste uitate, ca **Facla** sau **Furnica**, ilustrații de carte, filme documentare rulate în săli special amenajate, un comerciant de rame (obiecte de artă în sine care au detronat nu puține dintre exponate, chiar), obiecte concept și mai ales asocieri incendiare. Practic, de la expresionism la cabluri colorate, traversezi un tărâm al făgăduinței în care găsești cam de toate. Inclusiv suveniruri colorate și la prețuri ce nu-ți par modice nici pe departe. Și tot la capitolul minusuri, ca o subiectivă remarcă, cred că s-ar fi putut renunța la „prelată”. Cea publicitară care acoperea clădirea, e drept erodată, dar chiar și așa, aproape integral. Nici pe ea, nici autobuzul la fel de exclusivist înfoliat nu le-am prea creditat în rol de obiect publicitar, nota de comercial fiind accentuată mult prea... apăsat. În altă ordine de idei, trebuie să mărturisesc, că mariajul dintre Luchian, Vermont & Co și contemporan, mi s-a părut ușor forțat. Părțile nu trădau vreo atracție reciprocă și s-au izolat, în cele din urmă, natural. Precum un cuplu cu dormitoare diferite și dispus să se adune prin sufragerie cât mai rar. Deși, dacă e să aducem contextului o notă de umor, „cununia” a compilat tot ce era necesar. Fix după filonul tradițional. Ediția (mireasa) a purtat ceva vechi și împrumutat (patrimoniul muzeal), ceva nou (reprezentanți ai galeriilor, artiști la o primă apariție dar și colecționari dispuși în premieră a ceda ochiului public lucrări adjudecate cândva) și desigur ceva blue sau albastru, pe șleau. Cladirea! (Care, sper să aibă în continuare ceva de câștigat și după ce evenimentul se va fi încheiat, pentru că ar fi realmente păcat ca gestul îmblânzirii ei imagistice să se fi petrecut în van.)

Ce nu trebuie uitat, la final? Realitatea că efortul din spatele unui astfel de târg de artă, gigant, e deabusant. Să pui în balanță fie și doar transportul specializat sau securizarea lucrărilor de patrimoniu și peisajul se limpezeste clar.

Așadar, desfășurătorul de forțe anual e unul salutar fie și doar pentru că are curajul de-a apăsa acele puncte nevralgice pe care piața de artă le, până foarte de curând, nesfios etala. Așadar, să încerci să nivelezi teritoriul sincopat dintre arta de patrimoniu și cea contemporană, să reeșalonezi relația ușor bantuită de animozități a triadei artist-galerie-colecționar, să-i convingi pe cei din urmă a expune pentru mase, să scoți pe de altă parte opera de artă dintr-un mediu instituțional pentru a pune pe roate un concept itinerant, într-un spațiu intuitiv libertin din punct de vedere expozițional, îmi par genul de inițiativă pe mâna căroră e chiar plăcut să te lași. Dacă adaugi și detalii ștergerii de praf (deopotrivă istoric cât și în sens prozaic rezonant) a unor clădiri cândva etalon urban, aproape că poți sfârși prin a supralicita oferta. Dar cum supralicitația e apanajul unui pasionat, e deopotrivă lesne de iertat!

Raluca SOFIAN-OLTEANU

Fise și fișe după Afișe

nici exclusiv ostentație și non-conformism contemporan, nu înseamnă un spațiu bine delimitat și nu deține tematici lineare ușor de identificat. Nu e la îndemâna călătorului obișnuit mai exact, etalând un pachet de atracții ceva mai greu de previzionat. Avem concret de-a face cu ceea ce am fi putut numi tabere antitetice la impact, un amalgam, un haos controlat și periodic ajustat, atât cât să aducă pe aceeași bancă doi sau mai mulți, mult mai mulți, iubitori de artă, diferiți temperamental și implicat vizionar. Pe mine una, doza asta de experimental, de rece-cald, de neprevăzut chiar, m-a suficient intrigat, cât să consimt că există acolo un artificiu „statement”, un angajament de credință, atent inițiat.

Anul trecut am resimțit regretul de-a nu mă fi numărat printre cei aproximativ 25.000 de vizitatori ai Palatului Dacia, unde Centenarul DADA, curtoriat de expertul internațional Raya Zommer-Tal, a reușit să facă valuri în rândul specialiștilor europeni invitați, dar am gustat, în schimb, din ecurile ce nu s-au stins imediat. Anul acesta, însă, contactul părea inevitabil, perfect plauzibil și nu în cele din urmă familiar, grație parțial unuia dintre cursurile primăvăratice urmate la inițiativa și invitația ArtMark. Cel orientat pe colecții și colecționari. Am aplicat să aflu ce vrea toată lumea să știe de fapt: cum ajunge un obiect licitat să atingă marja a câtorva zeci de mii de euro când e adjudecat, ce-i aia cotă de artist și de ce e nevoie de un real ping-pong asumat între pionii activi ai unei piețe și-așa nu prea fășnețe, pentru ca ea, cota, să crească treptat; cum și cât „fură” agenții intermediari pe artistul scos la *mezat* etc. O experiență complexă, spre a cărei culise mă voi îndrepta foarte probabil într-un spațiu separat, dar pe care am menționat-o pentru că a creionat tabloul panoramic de la care am plecat vizavi de conceptul Safari Art.

Cu **Luchian** cap de afiș, o repunere în scenă a atelierului său privat, cele 21 de muzee și nu mai puțin de 22 de colecții private ce urmau a-l revela publicului, în cea mai cuprinzătoare expoziție a ultimilor 50 de ani, editia 2017 părea un deziderat. (Și o restanță, după cum o parte a staffului s-a confesat, pentru că organizatorii o gândiseră pentru anul trecut, la centenar, renunțându-se ulterior, prin prisma prezentimentului, dovedit eronat, că fiecare instituție muzeală din țară o va arbora repetitiv, prin propria agendă program.) Iar Luchian nu era singurul anunțat. Urma a fi select accompaniat de nu mai puțin vestiții *independenți*, amicii co-semnatori ai primului manifest artistic românesc. Un proiect deci, pe hârtie cel puțin, din *n* motive incitant, pentru că nu poți găsi decât emoționantă ideea unui crez reinterat, venit să reamintească „academiștilor” actuali resorturile avangardei de altdată. *Noi voim astăzi să rupem cu trecutul și să ne declarăm independenți, fiind convinși că suntem chiar.* Când gruparea **Luchian-Vermont-Artachino** prinde contur, fie și doar pe simeze, la distanță de-un veac și ceva, datele problemei impun fie și un foarte succint popas bucureștean. Cum deopotrivă Universitatea de Arte „George Enescu” și Muzeul de Artă al Complexului Muzeal Moldova se afiliaseră proiectului, deja, în calitate de parteneri instituționali, am cedat la rândul-mi curiozității și-am parcurs *safariul* pe la finele lui mai.

Ei bine, a fost un traseu bulversant. Nu doar cu schimbări

Templul lui Apollo din Delphi

SPIRITUL ELEN-SINTEZE EUROPENE

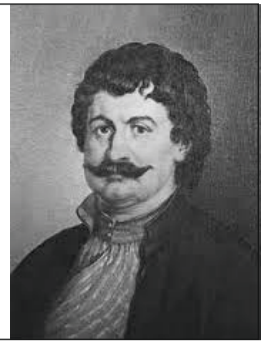
Apare sub egida Fundației pentru Promovarea Culturii Balcanice și Europene „RIGAS FEREOȘ” - Iași, România cu sprijinul financiar al Fundației „DIMITRIOS ȘI ELENI GRIGORIADIS” - Salonic, Grecia

serie nouă

Nr. 38
(iunie 2017)

„Cine gândește liber, gândește bine.”

Rigas FEREOȘ
(1757-1798)

Iannis MOTSIOS

Fă-ți bucurii și nebunești cântări, dintr-ale lumii supărări

(Κάμε χαρά και παλαβό τραγούδι σεκλέτια του ντουονιά)

Salut ție, orișicine-ai fi; șezi lângă mine, e de-ajuns să știi să sorbi licoare din frumoasa cupă, și chef să faci pe ale lumii culmi semețe, lumină din belșug: cerurile să le-aprindă, și-n marele pârjol întunecimile să le ardă. Pajiști cu păsări, meleaguri înflorite

să redevină pierdutele noastre paradisuri.

Și atunci – ridică-te și bate din picior,
Fă-ți bucurii și nebunești cântări, dintr-ale lumii supărări.

(01.04.2012)

Și glasul vostru-l zugrăvesc

(Και τη φωνή σας ζωγραφίζω)

La ale voastre buze iau aminte, și glasul vostru-l zugrăvesc;

voi lua peniță și hârtie... cu a voastră voce eu stihuirile-mi voi scrie, culoare le voi da cu măreția faptei voastre; măreț și neted al cerului vestmânt – cu albastru spre-azuriu, iar mai spre violet, înfățișa-vom zilele toate-ale obștimii noastre.

(25.04.2014)

Versiune românească – Valeriu MARDARE

„BALKAN MUSIK BAZAAR” UN SPECTACOL INEDIT DE FOLCLOR BALCANIC

În seara zilei de 29 mai 2017, aula Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași a fost gazda unui concert inedit de muzică tradițională susținut de ansamblul vocal-instrumental „Floralia” al Universității Naționale de Arte „George Enescu” din Iași, condus de conf. univ. dr. Irina Zamfira Dănilă. Intitulat sugestiv „Balkan Musik Bazaar”, spectacolul și-a propus să promoveze în rândul unui elevat public un repertoriu nu foarte cunoscut, preluat din colecțiile de folclor și arhivele audio, care să evidențieze valoarea de patrimoniu universal a folclorului românesc și balcanic. Manifestarea a fost integrată în cadrul Simpozionului Internațional *România ca limbă străină în dialog transcontinental. Valorificarea experiențelor didactice, interculturale și lingvistice în sistemul educațional universitar*, ediția a II-a, 29-31 mai, organizat de Catedra de Limba Română pentru Studenții Străini de la Facultatea de Litere, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Din acest motiv, în sală se aflau numeroși profesori universitari de limbă română din țară, însoțiți de studenți străini, provenind din peste 30 de țări și aflați la studiu în România.

Formația vocal-instrumentală de muzică psaltică și de folclor „Floralia”, a specializării Muzică Religioasă de la Facultatea de Interpretare, Compoziție și Studii Muzicale Teoretice a fost înființată în anul 2007 sub forma unui cor psaltic aflat sub îndrumarea preotului conf. dr. Florin Bucescu, cunoscut dascăl ieșean de muzică psaltică, reputat folclorist și bizantinolog. Formația este inedită prin componența sa mixtă – corul format din băieți și fete și a grupul de instrumentiști care cântă la instrumente tradiționale românești (fluiet, vioară, cobză) sau orientale (lăută, kanon, djembe, darbuka), o parte dintre ei studenți la Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași la diferite specializări, în special Muzică Religioasă, iar altă parte - colaboratori din afara acestei instituții. În cei 10 ani de activitate aniversați chiar anul acesta, Floralia a susținut numeroase concerte: în cadrul stagiunii Filarmonicii „Moldova” din Iași, a Filarmonicii Naționale din Chișinău (Republica Moldova), la Festivalul Internațional al

Educației (edițiile a V-a, 2015 și a VI-a, 2016), la universitatea pe care o reprezintă, la Mitropolia Moldovei și Bucovinei, precum și în biserici din Iași. Formația este îndrumată de doamna conf. univ. dr. Irina Zamfira Dănilă, titular al disciplinelor Teoria Muzicii Bizantine, Folclor Muzical și Etnomuzicologie din cadrul Departamentului de Studii Muzicale Teoretice din cadrul UNAGE, un muzician sensibil și talentat, cu o prezență scenică dirijorală riguroasă, expresivă și deosebit de plăcută.

Programul concertului a cuprins 20 de momente constituite din lucrări ce aparțin muzicii tradiționale vechi din spațiul carpatin și balcanic. Am auzit melodii din culegerile de folclor ale lui Anton Pann, publicate între 1850-1852, sub titlul *Spitalul amorului sau cântătorul dorului*, care au creat o adevărată frescă sonoră. Reușita se explică prin coagularea documentelor ce caracterizau starea noastră culturală și socială din prima jumătate a veacului al XIX-lea, ceea ce constituie o adevărată contribuție adusă atât literaturii de gen, cât și dezvoltării cercetării etnomuzicologice. *Amărată turturică; Fată de birău; Nu mă pedepsi, stăpână; Până când nu te iubeam; Scoală, puiculiță, scoală; Ah, a mea iubită floare; Bat-o Sfântul de lupoaie; Bordeiașul; Leliță Săftiță și Într-o verde grădiniță* (aceasta din urmă făcând parte din Manuscrisul lui Gheorghe Ucenescu – ucenicul lui Anton Pann) sunt melodii de strat folcloric urban cu parfum oriental, cântate în vremurile de altădată la curțile boierilor și negustorilor. Au evoluat pe scenă grupul vocal-instrumental și soliștii: Lavinia Răileanu (profesor la Ateneul din Iași), Lorena Elena Dupu, Giovanni Zgâmbău, Sebastian Pușcalău, Răzvan Sarafim, Sorin Apricopoaie, studenți ai facultății de Interpretare, Compoziție și Studii Muzicale Teoretice.

Pe lângă aceste melodii de altădată, talenții artiști au interpretat și câteva cântece lirice românești, grecești și sârbești. Astfel, tânăra solistă Lorena Dupu, studentă în anul al II-lea la Pedagogie Muzicală, a impresionat auditoriul cu un cântec liric propriu-zis în stil doinit din zona Hunedoarei (*Mamă, numa' o*

fată ai) și cu un cântec propriu-zis din zona Moldovei (*Cât la lună, luna-i sus*), iar Lavinia Răileanu, având un real potențial melismatic specific muzicii balcanice a încântat cu un cântec liric propriu-zis din Serbia (*Ajde Jano / Haide, Ioană*) și cu un colaj ce a cuprins o piesă tradițională balcanică prezentată în trei înfățișări deosebite: *Üszküdüra* (în limba turcă), *De-ai și sufletele meu* (în limba română, notată de Anton Pann) și *Απο ζένο τόπο / Dintr-un loc străin* (în limba greacă). Din sfera muzicii autentice grecești am ascultat *Δοδεκα ευζωνάκια / Doisprezece soldați* și *Έχε γεια, Παναγιά / Să ai sănătate, Preasfântă*, cu solistul Giovanni Zgâmbău, student în anul I la Muzică Religioasă. Am remarcat evidentele interferențe între cântecele de lume notate Anton Pann și folclorul muzical balcanic, mai ales cel grecesc, ce au în comun stratul arhaic al melodiei și formula restrânsă de acompaniament.

Grupul instrumental format din două voci (interprete: prof. Petronela Dirțu, prof. Nina Munteanu – Colegiul Național de Artă „Octav Băncilă”), cobză (Mariana Maximciuc, studentă în anul al IV-lea Muzicologie), lăută (Andrei Apostol, student Master anul I), fluiet (prof. Daniel Popa, Colegiul „Waldorf” – Iași și Răzvan Gabriel Sarafim, student anul II Muzică Religioasă), clarinet (Răzvan Gabriel Sarafim) și darbuka (Constantin Horchidan), pe lângă faptul că a acompaniat grupul vocal și soliștii, a oferit publicului prezent și câteva jocuri instrumentale de origine bulgară (*Bulgăreasca* și *Paidușca*), grecească (*Karoutzelis* – ale cărei motive inițiale sunt prezente și în dansul *Am un leu și vreau să-l beau*, utilizat de George Enescu în *Rapsodia nr. 1* pentru orchestră) și un moment autentic bucovinean (*Doină* și *Bătuță* – ale lui Gheorghe Tochiță din regiunea Crasna – Cernăuți / Bucovina de Nord, azi în Ucraina), acesta din urmă în interpretarea solistică a violonistei Nina Munteanu. Momentul doinit, interpretat cu multă sensibilitate, precum și cel de joc au scos în evidență prezența filonului arhaic, prelungit în melodia și armonia de tip modal, în cadențele și formulele de acompaniament, specifice tarafului tradițional. Sonoritatea modală redată prin intermediul *mănuirii meșteșugite* a instrumentelor a creat o atmosferă al cărei ethos trimite la ambianța secolului al XIX-lea.

Omogenitatea vocilor bine alese, atât a celor feminine calde, ușor emotive, cât și a celor bărbătești cu un real potențial melismatic, interpretarea de o mare intensitate a transmiterii sensibile, prezența scenică remarcabilă, subliniată de frumusețea și eleganța vestimentației tradiționale de inspirație autentic bucovineană în rândul fetelor, dar și a băieților, bucuria de a cânta și de a transmite publicului o stare de înălțare sufletească și de vibrație profund umană, cu accente patriotice în cel mai bun sens al cuvântului, precum și autenticitatea repertoriului au contribuit la realizarea unui concert deosebit, în timpul căruia ascultătorul nu poate decât să trăiască satisfacția participării la un eveniment artistic inspirat în alegeri și generos în oferte repertoriale. În final, auditoriul uimitor de numeros (invitat prin efortul asiduu al lectorului univ. dr. Iulian Cătălin Dănilă de la Universitatea „Apollonia” din Iași, care s-a ocupat cu profesionalism de coordonarea relațiilor publice și de întreaga organizare a spectacolului) a părut a fi încântat de ineditul concert al formației *Floralia*, oferind artiștilor aplauze îndelungate și îndemnându-i la un bis, materializat prin interpretarea, împreună cu publicul, a cântecului propriu-zis de strat nou, *Trandafir de la Moldova*, care a creat tuturor o evidentă stare de bună dispoziție și voieșie, continuată apoi în foaierul bibliotecii prin degustarea unui pahar de vin autentic moldovenesc de la Tomești (asigurat de sponsorul evenimentului, Domeniul Viticol Țibu – administrator: inginer Mihai Țibu). Nu putem decât să sperăm că astfel de evenimente artistice vor lua amploare și vor stimula și mai mult interesul publicului larg către muzica tradițională de o reală autenticitate și valoare.

Simona MAZĂRE

studentă în anul al III-lea la Muzicologie – Universitatea Națională de Arte „GEORGE ENESCU” din Iași.

Erată

În articolul consacrat Fundației Grigoriadis, semnat de Andreas Rados și apărut în nr.5/75, pg. 19, mai 2017, al revistei Cronica veche, dintr-un exces de zel redacțional și o eroare de informare, se transmit mulțumiri și Elenei Grigoriadis, care, din nefericire, nu mai este în viață. Autorul articolului, dl Rados, ne-a anunțat că, aflat în acel moment, în Grecia, i-a cerut scuze dlui Grigoriadis, care, la rândul lui, i-a spus „să nu fie îngrijorat, că greșeli se mai întâmplă”. Cerându-ne, la rândul nostru, scuze dlui Rados, apreciem cum se cuvine înțelegerea de care dl Grigoriadis a dat dovadă. (Cr.V.)

Virginia BURDUJA

EDWARD LEAR CU NONSENSUL FERMECÂNDU-NE

Din Baleare în Dakar, din Maroc în Filipine, din Assuan în Madere, din Marsilia în Hanoi, din China în Alcazar, din Madagascar în Pirinei, din Dachau în Chile, din Ecuador în Dijon, din Kalumpuri în Santa-Fe, Edward Lear Pământul îl animă fără de noimă rimă, cu bizare personaje prinse în ageră privire de iscusit desenator în linii și cuvinte. Bătrâneii lui aleargă din deal în vale, cu păsări în alai pe pălărie, compunându-și teribil reverența înainte ca, nestatornic, să se-anine de-o creangă ce stă să cadă, obișnuiți ei fiind cu frecventarea de vârfuri de palmier sau oarecare copac, cât e ziua/noaptea de mare. Unii își hrănesc cei 26 de copii cu melci doar, își înfundă soațele-n negura lăzilor de zestre, pentru ca nestingheriți și romantic a mânca prăjiți păianjeni, udați cu nectar, cu bere sau cu ceai de mușețel, un somn dulce cuprinzându-i, în timp ce pălării și haine risipite prin odaie ronțite sunt de șoricei. Domnișoare ciudate își încolăcesc părul expansiv ondulat pe-un pom, își hrănesc animăluțele cu mezeluri și gem de trei feluri sau, în șaluri ascunse, hamsii dădăcesc. Altele, cu capul mult năclăit de mărgelile sub imense pălării, scot urlete înfiorătoare neazuite încă sub soare, sau pur și simplu le cântă din flaut de-argint albilor purcei. Chiar dacă imensele lor picioare trec din Franța-n Turcia doar în întins șpagat sau dacă

atât de mică le e făptura că până și-un cățeluș lacom le înghite, ei/ele dansează cadrul cu verzi muște, cu corbi, menuetul predându-l rațelor, la harfă cântând cu lungul lor nas. Nasul, ah, autorul nu se poate mândri deloc cu-al său, așa că multe dintre personajele sale îl au monstruos de lung, liniștit păsări dormind pe el, pe nasul de vaste proporții, cu o scorbură terminat din care miez luminos apare, un nas crescut cât o trompetă, în care, cu dor suflând, poporul întreg vrăjit înmărmurește. Un nas crescut cu brío, ca al domnișoarei din Rio, de i-a spus adio.

Parada lor naște un umor subtil/ambiguu, însoțit de un trist/înduioșat/vesel zâmbet. Stârnit de bizazeria bătrânilor pisălogi, zgârciți sau lacomi, de o neghiobie lipsită de hotare, de stupizenia umbrelului pe vârfuri, zgomot să nu facă, sau a domnișoarelor sclave ale modei, ale canoanelor familiale. Și ei, și ele, și acei înși prinși în vârf de ac de poetul englez se lasă pradă unor instincte animalice, în timp ce necuvântătoarele imită oamenii: bufnițe se înamorează de pisici, cununate fiind de-un curcan, mănâncă la nuntă șoareci vii și gutui felii, după care dansează sub clar de lună; o rață iubitoare de zbor apelează la ajutorul unui cangur, o pisică devine bonă, spărgătorul de nuci, cleștele de zahăr, familia Cipi vrabie, Floppy Muscoiul, toți au probleme, imită comportamentul uman,

tandru ridicoli apărând de sub înconfundabilul penel al artistului englez. Care, asemeni lui Dickens sau Lewis Carroll, strâmbătățile lumii dorea să le curme îndurerat râzând.

Edward Lear (1812, Londra-1888, San Remo) a creat o lume întoarsă pe dos, din care umorul țâșnește victorios asaltând rigidele, absurdele convenționalisme proprii epocii victoriene. O sagace replică a spiritului îndrăzneț, nesupus, gata să atace ipocrizia și ridicolul. Originalitatea tăioasă, mascată de jucăușa ofensivă declarată logicii comune, stârnete un răs inteligent/eliberator lectorului cucerit în ciuda celor câteva secunde de consternare inițiale. Umor englezesc, nu? Considerat precursor al absurdului în literatura universală, Edward Lear a scris pentru copii, pentru adulții care încă mai exersează ironia, umorul vindecător, folosind comicul de limbaj sau de situație în versuri de o ineputabilă fantezie și de o cuceritoare vervă. Creator al unei noi specii, limerick-ul*, el și-a îmbogățit singurătatea, de el însuși aleasă, bolnav fiind, scriind, cântând, pictând, colindând lumea. Rândurile acestea fiind doar o întredeschisă fereastră spre "coșmarul lucid", plin de farmec și dese țepușe al creației poetului englez, îi invit pe cei care își mai pot aminti de răsturnata realitate pământeană privită printr-o lunetă cerului destinată, pe cei care mai speră în supraviețuirea omenescului din oameni, să-l citească pe Edward Lear.**

*Poezie comică, limerick-ul se dezvoltă în formă fixă de o singură strofă(rima: a-a-b-b-a; ritm anapest, două silabe scurte, una lungă; primul vers se termină cu un nume de persoană sau localitate).

**Edward Lear, "Rime fără noimă", editura Albatros, antologie și traducere(excelentă!) semnată de Constantin Abăluță și Ștefan Stoescu.

*O fată-n albastru peruzea
A cerut deodată să bea,
Dar i-au spus: "O, fiica mea,
Apă, nimic altceva!"
Jignind-o pe fata-n peruzea.*

*Un moș de lângă Vezuviu
Îl studia pe Vitruviu.
Când cărțile i-au luat foc
Se-apucă să bea cu foc
Morbidul de lângă Vezuviu.*

*Era o domnișoară-n Filipine
Cu idei excesiv de marine.
Ea se urcă-ntr-un stejar
Marea s-o scruteze, dar
Nu plecă nicicând din Filipine*

*Era o doamnă în Khuluri
Cu stranii apucături:
Un fluier și-a cumpărat
Și-ntr-un scaiete a stat
Tiflind celor din Khuluri.*

*Mergea un bătrân din Grange
Veșnic doar pe picioaroange
Și le orna cu lalele
Și cu zarnacadele
Elegantul tip din Grange.*

*O domnișoară din Marbat
Avea un cap tare pătrat,
Deasupra, pe timp frumos,
Purta un panaș lucios
Orbindu-i pe cei din Marbat.*

Florentina NIȚĂ

Jurnal torinez

SALTUL GÂNDIRII ȘI ORIZONTURILE FIRII

Dacă e să judecăm interesul pentru o manifestare culturală prin afluența publicului începând de la primele ore de la deschidere ori prin cozile create în așteptare la diferite evenimente, atunci se poate spune despre Salonul internațional de carte de la Torino că a fost, și la ediția din acest an, o reușită. Îmbucurător acest entuziasm pentru literatura tipărită, transferat poate în parte de pe stadion, unde nu se stinseseră ecurile bucuriei câștigării, de către Juventus, a campionatului italian de fotbal, pentru a șasea oară consecutiv. Cei mai puțin considerați dintre scriitorii, la un final de maraton, fie el și literar, s-au putut consola cu sloganul lui Coubertin "Important e să participi!" În timp ce, dintre editori, cei mai abili își vor fi numărat cu satisfacție încasările la spartul târgului.

Dincolo de graniță, tema celei de a XXX-a ediții și motto-ul SALTO (salt în italiană) obținut prin alăturarea primelor silabe din Salone Torino, împreună cu reprezentarea simbolică a unei cărți deschise deasupra unui zid, peste care se ridică silueta unei fete ce scrutează zarea, au sugerat în manieră netă puterea pe care cititul o poate avea în depășirea propriilor limite și a celor geografice ori politice. Un salt al gândirii, neconținut și neîngrădit, peste vămi și opreliști, spre orizonturi de cunoaștere și experiențe trăite.

În vizita mea de o zi la Salon, mă opresc mai întâi la standul editurii Genesi, ca răspuns la invitația editorului Sandro Gros-Pietro, pe care îl găsesc în compania lui Antonio D. De Giorgi, autorul romanului

proaspăt ieșit din tipografie Francis, mon amour, pe care se oferă imediat să ni-l prezinte. Dialogul se înfiripă rapid, nu înainte de a arunca o privire discretă spre colțul rezervat poeziei, pentru a mă asigura că volumul meu *Fășii de hârtie* este expus la vedere. Francis e numele unui program de cercetare și al rezultatului obținut prin construirea unui robot neuronal, destinat să îmbine puterea de calcul și memorizare specifice unui computer și capacitatea unui țesut cerebral de a crea conexiuni în procesul de instruire. Chiar dacă ideea nu e nouă sub soare, mă frapează coincidența dintre alegerea interlocutorului meu, de profesie inginer din domeniul fizicii nucleare, și a proiectanților siglei salonului, de a da o identitate feminină reprezentării spiritului liber, cu puteri sporite.

Robotul umanizat Francis este pus să absoarbă cu aviditate informații în timp record într-un proces de instruire forțată care îl va conduce la cunoașterea lumii, cu bune și rele, ajungând până la iubire și suferință, aidoma creșterii și educării unui copil. Omul aproape robotizat de astăzi preferă mai ales să ia informațiile cu eforturi minime, gata prelucrate de massmedia ori din internet. "Câte cărți poți citi într-o viață?" ne întreabă tendențios de pe un imens panou publicitar o editură specializată în enciclopedii și editări multime. Ar fi trebuit scris alături, în replică, pentru a echilibra balanța: "Câte cărți citești, atâtea vieți trăiești!". Cert este că în sacoșele încăpătoare ale unora dintre vizitatori am văzut multe cărți. La intrarea în pavilionul central o fundație torineză distribuia tomuri întregi din fondul de

carte documentară și lumea nu se prea înghesuia. Poate fiindcă tematica lor nu mai era de actualitate, ori pentru greutatea ce trebuia suportată pe calvarul aleilor, printre rafturi.

Fata-robot din carte nu se declară oboseală oricâte teme i se dau, problemele care se pun sunt legate doar de capacitatea memoriei, care necesită o redimensionare pe măsura evoluției, și de riscul supraîncălzirii circuitelor, drept care se cere o supraveghere permanentă. Ce mult se îndepărtează de realitate, din aceste puncte de vedere, modelul științific elaborat! Afară sunt peste 30 de grade în această duminică senină de mai iar înăuntrul pavilionelor atmosfera este și mai încinsă. Ne-ar trebui și nouă un sistem de răcire automată a circuitelor nervoase, puse la încercare. Pentru a nu mai vorbi de problema reducerii memoriei, pentru care remediu nu e.

După panoul care orna standul României, intitulat, în ton cu tema principală a acestei ediții a Salonului, *Autorii noștri din afara României*, și completat cu o hartă în care era reprezentat "exodul scriitorilor români exilați în diverse țări ale lumii", ne-am fi așteptat la o prezență numeroasă a românilor din diaspora, atât în ce privește publicul cât și a scriitorilor propuși. La cei în viață (încă) mă refer. Dacă e să interpretăm strict semnificatul enunțat, fără a ne pune întrebări privind criteriile după care se decid programele la fiecare ediție. O întreagă listă de nume din comunicatul de presă al ICR, de "circa cincizeci de invitați, români și italieni", ar putea să mă contrazică, dacă nu s-ar remarca printre ele multe din colaborările la edițiile precedente, o pondere a scriitorilor italieni în totalul invitaților și orientarea traducerilor prezentate exclusiv către autorii din țară, nicidecum "din afara României". Cert este că duminică, la o oră de vârf, la pavilionul de 120 metri pătrați al României audiența era extrem de redusă, cum aveam să constat. După cum și promovarea scriitorilor români din diasporă, care nici nu ar implica costuri semnificative la bugetul alocat, rămâne un deziderat. În schimb, la ora 13.00, când am ajuns eu, la Sala României erau programate și urmau să se desfășoare două prezentări ale unor scriitori italieni și a unui ceh. Poate că dacă li s-ar fi alăturat, pe post de moderator, simpatica Francis, cu ideile sale fanteziste și tulburătoare din lumea calculatoarelor, ar fi stârnit mai multă curiozitate și interes decât temele propuse de gândirea uman(istică).

Torino, 21 mai 2017

OAMENI ȘI MONUMENTE ÎN ISTORII REGĂSITE: TĂUTEȘTI, IAȘI*

Marius CHELCU,
Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”

Ieșenii curioși să descopere un loc izolat, ocolit de reperele civilizației urbane, inclusiv, sau în primul rând, de căile de comunicație modernizate, nu trebuie să cutreiere codri nefârșiți și să parcurgă distanțe considerabile. Un astfel de loc se află la doar 15 km de oraș. Probabil că nu este singurul, el confirmând și completând tabloul contrastelor societății noastre. Este vorba despre satul Tăutești, din comuna Rediu.

Întâmplarea a făcut să ajung acolo în urmă cu ceva ani și să văd, pe înălțimea numită Podișul sau Coasta Mănăstirii, care domină valea, un pînten de zid, înalt de aproximativ 10 m, o ruină impresionantă, mărturie a unei vechi construcții monumentale. Alături de ruină se aflau o bisericuță încropită în grabă și un cimitir părăsit, iar printre crucile strâmbate de vreme și vegetația crescută sălbatic, o statueta stranie, nepotrivită unui cimitir ortodox, desprinsă parcă de cineva și adusă cu forța dintr-un lăcaș romano-catolic. Mi-am pus atunci întrebări, dar răspunsurile le-am căutat abia de curând, la îndemnul preotului paroh, Andrei Chiriac, care are nădejdea și voința de a readuce acel loc la lumină.

Localitatea, în ciuda izolării, este situată într-un cadru natural favorabil locuirii, într-o depresiune ferită de intemperii, formată de câteva dealuri, de pe versanții cărora curg pâraie ale căror izvoare alimentează constant câteva iazuri. Prima atestare documentară a moșiei Tăutești datează din anul de la Facerea Lumii: 7099, adică din intervalul cuprins între 1 septembrie 1590 și 31 august 1591. Este un act scris în limba slavonă prin care voievodul Petru Șchiopu confirma stăpânirea asupra unei jumătăți de sat nepoților și strănepoților logofătului Ioan Tăutu. Așadar, moșia a fost, în timpul domniilor lui Ștefan cel Mare și a urmașului său, Bogdan al III-lea cel Orb, a logofătului Tăutu, apreciat și răsplătit de domni, inclusiv prin dăruirea de moșii, pentru abilitățile de bun diplomat. Satul Tăutești de lângă hotarul târgului Iași, din zona metropolitană, dacă este să facem o paralelă cu situația administrativă actuală, s-a aflat în zestrea urmașilor logofătului lui Ștefan cel Mare până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, prin boieri din familiile Huhulea și Hermeziu. Vasile Hermeziu a fost acela dintre urmașii logofătului Tăutu care a renunțat la Tăuteștii străbunului său, dând-o în schimb, în anul 1780, lui Constantin Greceanu.

Revenind la dezlegarea misterului ruinei și a statuii din cimitirul de la Tăutești, în contextul schimbului de stăpânire din anul 1780 am aflat prima mențiune a bisericii. În patrimoniul bisericii Sf. Apostoli Petru și Pavel de pe Moara de Vânt din Iași, la începutul secolului XX se păstra o carte având pe una din file următoarea însemnare: „Acestu *Penticostar* s-au cumpărat de mine și s-au dat la biserică de la Tăutești. Cost(tantin) Greci(anu) spat(ar)”. Așadar, potrivit îndatoririlor, nu doar creștinești, ci și de stăpân al moșiei, spătarul Greceanu a înzestrat, poate cu ocazia unei restaurări sau reconstrucții, biserica de la Tăutești. O biserică, cel mai probabil, de lemn, care poate să fi existat pe acel loc încă din vremea logofătului Tăutu, dar despre existența căreia avem dovezi scrise abia din 28 martie 1784, data însemnării amintite. Peste o jumătate de secol, în anul 1830, fiul lui Constantin Greceanu, Alecu Greceanu, găsindu-se sub strâmtoarea creditorilor săi, a înstrăinat moșia părintească, Tăuteștii fiind cumpărați la meza de către Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu.

Mai puțin preocupat de politica și administrația țării și mai aplecat către orânduirea moșiilor și averii, Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu, împreună cu soția sa, Pulheria, născută Beldiman, s-a îngrijit nu doar de buna întemeiere a moșiei de la Tăutești, ci și de starea morală a locuitorilor ei. Poate ca un gest menit să etaleze rangul noilor stăpâni, cei doi soți au decis, în pofida faptului că, la acea dată, ca și astăzi, localitatea era mai slab populată decât cele învecinate, să

ridice acolo o biserică de zid. Construcția începută în anul 1840 a fost terminată câțiva ani mai târziu, fiind sfințită cu hramul Sfinților Dimitrie și Pulheria. După obicei, așa cum făcuse și Constantin Greceanu în urmă cu jumătate de veac, lăcașul a fost înzestrat de ctitori cu icoane, iconostas, veșminte, cărți și cu toate obiectele bisericesti necesare oficerii cultului.

Pentru a avea o imagine despre cum arăta și cum era înzestrată biserica zidită la jumătatea secolului al XIX-lea de soții Cantacuzino-Paşcanu la Tăutești, cuprinsul unui raport alcătuit în anul 1938, adică puțin înainte de bombardarea ei în timpul războiului, este edificator. S-a notat că biserica era zidită din cărămidă pe fundație de piatră și se ridica direct din temelie, fără soclu, grosimea zidurilor fiind de 1 m. În partea sudică, zidăria era susținută de un contrafort. Era acoperită cu tablă, iar înălțimea edificiului, până la crucea turnului clopotniță, era de 22,80 m. Clopotnița era situată în corpul bisericii, deasupra pridvorului. Planul general al bisericii era format din pronaos, naos și altar. Intrarea în biserică se făcea prin partea de apus. Din pronaos se urca în turnul clopotniță pe o scară de lemn, clopotnița având formă pătrată cu patru deschideri, fiind dotată cu trei clopote purtând inscripții slavone. Din pronaos se trecea în naos printr-o ușă de lemn. Naosul avea lungimea de 22 de m și lățimea de 10,30 m, lumina pătrunzând prin 4 ferestre, dispuse câte două pe fiecare parte a edificiului. Altarul avea forma semicirculară, cu raza de 5,80 m, fiind prevăzut cu o fereastră în partea de răsărit. Autorul raportului aprecia că în exterior biserica era lipsită de lucrări arhitectonice de valoare. Remarca însă catapeteasma formată din 4 rânduri de icoane mari, construită odată cu biserica, o podoabă din punct de vedere artistic și, chiar dacă nu a fost găsit numele picturii, autorul raportului nota că: „se vede că a fost de mână întâi și trebuie să fi fost zugrav cu școală nouă, picturile fiind executate în stilul Renașterii, armonios și cu trăsături fine”. În naos, în partea stângă de la intrare se afla tabloul ctitorului, logofătul Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu, alături de cele ale vornicului Alexandru Beldiman și arhimandritului Filaret Beldiman Apamias, tatăl, respectiv unchiul Pulheriei Cantacuzino-Paşcanu, născută Beldiman.

Amintim că Dimitrie și Pulheria Cantacuzino-Paşcanu n-au avut copii, ei au fost însă renumiți pentru actele pioase și caritabile. În șirul gesturilor filantropice, înființarea fundației Sfânta Treime din Tătărași, cunoscută ulterior sub numele de Spitalul Pașcanu, este poate cel mai remarcabil. Inițial, după constituirea fundației Sfânta Treime, venitul moșiei Tăutești avea să susțină o parte din cheltuielile spitalului, lucru care s-a și întâmplat un număr de ani. Ulterior, în anul 1867, în urma unei rectificări testamentare, Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu a retras moșia Tăutești din patrimoniul spitalului, lăsând-o soției sale. La rândul ei, Pulheria Cantacuzino-Paşcanu a lăsat moșia Tăutești urmașilor ei, nepotului de frate Alexandru Beldiman, fondatorul ziarului „Adevărul” și fiului mai mic al aceuia, Vasileică-Edmond Beldiman. În ciuda prevederilor testamentare restrictive, după moartea matusii sale, Alexandru Beldiman a contestat testamentul și a reușit să vândă moșia, care a ajuns, în anul 1873, în mâinile ultimului ei proprietar particular, Procopie Florescu, fost director al Secretariatului de Stat în timpul domniilor lui Mihail Sturdza și Grigore Alexandru Ghica.

Ca un joc fericit al sorții, Procopie Florescu a destinat, prin voință testamentară exprimată în anul 1875, venitul moșiei Tăutești întreținerii unui orfelinat-școală de gospodărie rurală pentru fete. Așadar, scopul inițial de susținere a unei instituții de ocrotire dat moșiei de către Dimitrie și Pulheria Cantacuzino, atunci când au acordat-o, în anul 1854, spitalului Sfânta Treime-Paşcanu, a fost restabilit, câteva decenii mai târziu, prin gestul filantropic al lui Procopie Florescu. Ideea ultimului proprietar de a fonda un orfelinat-școală a devenit faptă destul de târziu, abia în anul 1892, moartea fondatorului survenind în anul 1877, dar s-a dovedit a fi o inițiativă viabilă, fiindcă instituția de ocrotire a copilului de la Tăutești a funcționat mai bine de jumătate de secol, până în anul 1948. Revenind la biserica zidită de Dimitrie și Pulheria Cantacuzino-Paşcanu, destinul ei a fost strâns legat, după anul 1892, de cel al orfelinatului „Procopie Florescu”. În anul inaugurării școlii, zidirea Cantacuzinească se afla deja într-o stare avansată de degradare, motiv pentru care, din suma de 70.000 de lei pe care primăria

Tăutești o împrumutase de la Casa de Depuneri și Consemnațiuni pentru ridicarea orfelinatului, 13.000 de lei au fost destinați reparației bisericii. Justificarea dată de consiliul comunal pentru distribuirea sumei a fost aceea că funcționarea bisericii, aflată la mică distanță de școală, va oferi îndrumare spirituală și morală elevilor. După 1900, când moșia și orfelinatul au intrat în administrarea Casei Școalelor, administrația locală nemaifiind capabilă să suporte cheltuielile școlii, lucrările de renovare s-au făcut simultan la cele două edificii, școală și biserică. Așadar, destinul celor două instituții de la Tăutești s-a împletit până

la sfârșitul lor care a venit în timpul luptelor din primăvara anului 1944, atunci când cele două clădiri situate pe poziții dominante au fost ținta tirurilor artileriei, biserica fiind ruinată aproape în întregime, iar școala serios avariată.

După câteva decenii de la dezastrul și părăsirea pricinuite de războiul mondial, se mai vedea doar un pînten de zid ce zgăria norii și strania statueta dintr-un cimitir părăsit. Acum este clar că ruina era ultima rămășiță a turnului clopotniță a bisericii ridicate de soții Cantacuzino-Paşcanu, un ciot care se mai încăpățâna să rămână în picioare, în ciuda faptului că, înainte de 1989, fiind legat și tras cu tractorul, s-a încercat dărâmarea lui. S-a prăbușit de la sine, din senin, în urmă cu câțiva ani. Din școală nu a mai rămas nici măcar o urmă, cu toate că și aceea a fost o clădire impozantă ca dimensiuni. Avea două etaje, peste 20 de camere și era înconjurată de anexe, livadă, prisacă și grădină. Printr-o minune, a rămas neatinsă în cimitir statueta care s-a aflat în spatele altarului bisericii distruse de război. Aceasta a fost adusă din localitatea Blansko, din Cehia, de Eufrosina Florescu, fiind transformată în monumentul funerar, la 20 februarie 1880, care să marcheze locul de veșnică odihnă al soțului ei, ultimul proprietar al moșiei și fondatorul orfelinatului de la Tăutești.

Curiozitatea ne-a făcut să dăm deoparte molozul măcinat de vreme și vremuri și să regăsim la Tăutești, lângă Iași, oameni, fapte și monumente din trecut, convingși fiind că fiecare loc poate ascunde istorii uitate ce așteaptă pe cineva să le descopere.

* Textul de față reprezintă o formă prescurtată a studiului cu titlul: *Rămășițele unei ctitorii dispărute: biserica Sf. Dimitrie de la Tăutești (Iași)*, în *Monumentul. XVII*, partea 1. Simpozionul internațional: *Monumentul – Tradiție și viitor*, ediția a XVII-a, 1-4 octombrie 2015, Iași-Chișinău-Cernăuți, Iași, Editura Doxologia, 2016, p. 203-218.

BRANDURI ÎN PREMIERĂ PENTRU ESTUL ȚĂRII VOR INAUGURA MAGAZINE ÎN ANSAMBLUL PALAS

În 2017, anul în care ansamblul Palas aniversează 5 ani de existență, clienții vor beneficia de numeroase noutăți în oferta de cumpărături. În plus, agenda de evenimente pregătită de Palas îi surprinde pe ieșeni și nu numai cu numeroase posibilități de petrecere a timpului liber în inima orașului, pentru întreaga familie.

DESTINAȚII NOI DE CUMPĂRĂTURI

Palas Mall vine în întâmpinarea clienților săi cu noi oferte în portofoliul de magazine. De curând, a fost inaugurat primul magazin din estul țării al Kiehl's, farmacia și compania americană de produse de calitate superioară pentru îngrijirea pielii și a părului din portofoliul L' Oreal. Noua locație este situată la parterul Atriumului Palas Mall, în vecinătatea restaurantului La Cupola.

Totodată, clienții pot descoperi acum și universul frumuseții de top, creat special de reprezentanții Xpert Beauty. Magazinul deschis în proximitatea Hervis Sports pune la dispoziția pasionaților de shopping produse cosmetice și de îngrijire de cea mai bună calitate. Aici pot descoperi branduri renumite pentru îngrijire corporală, facială, a părului și unghiilor, preferate de vedete de la Hollywood, dar și de cele autohtone.

BRANDURI ÎN PREMIERĂ ÎN REGIUNE, INAUGURATE DIN ACEASTĂ VARĂ

Noutățile continuă, astfel că din această vară, noi branduri vor deschide la Palas Mall magazine în premieră în regiune. iStyle, cea mai importantă rețea Apple Premium Reseller din Europa Centrală și de Est, va deschide la Palas Mall primul magazin dedicat produselor Apple din estul țării. Clienții vor avea ocazia să descopere și să experimenteze performanțele, calitatea și versatilitatea inovatoarelor produse Mac, iPhone, iPad, iPod, Apple Watch și Apple TV.

De asemenea, Beautik Haute Parfumerie, prima parfumerie cu rang de furnizor al Casei Regale a României, va inaugura unica locație din afara Capitalei, în Palas Mall, răsfățându-i pe clienți cu esențe de un rafinament aparte.

Pe lista noilor magazine se numără și Braiconf, un brand românesc cu tradiție de 67 de ani în ceea ce privește vestimentația domnilor, în special a cămășilor „ready to wear” și „made to measure”.

În plus, o parte dintre magazinele prezente deja în Palas Mall se vor reloca în spații mai generoase, cu amenajări moderne și oferte extinse.

Pe lângă oferta bogată pentru cumpărături propusă de ansamblul Palas, clienții găsesc frecvent și o varietate de târguri. Obiecte cu patina timpului pentru nostalgici, articole de artizanat meșteșugite de artiști populari pentru iubitorii tradițiilor românești, accesorii în tendințe pentru cei pasionați de modă, bijuterii și genți pentru cei care vor să ofere personalitate ținutelor de vară sunt o parte dintre propunerile din următoarea perioadă.

Pentru că vacanța de vară este cel mai îndrăgit sezon de năzdrăvani, ansamblul Palas le propune să se bucure din plin de soare și de timpul petrecut în aer liber. Pentru ei, zilnic, sunt disponibile activități care să le ofere sursa de energie specifică vârstei: sărituri și giumbușlucuri pe trambulinele Palas Jump, călătorii de poveste în caruselul venețian sau sesiuni prelungite de joacă pe gazonul din grădina Palas sau în spațiile din interior. În același timp, părinții se pot relaxa la terasele din superbul peisaj al parcului din inima orașului.

TÂRGURI FELURITE, PENTRU PASIUNI DIVERSE

ATRAȚII DE VACANȚĂ PENTRU PRICHINDEI

PALAS

INIMA ORAȘULUI